જીવન કૌશલ્ય કાર્યક્રમ

જીવન ઉર્જા

સર્જનાત્મકતા ભાગ ૧ અને ૨

કોસ્મો ફાઉન્ડેશન

લેખીકાનો પરિચય

મિત્તાલીબેન બક્ષી

મિતાલી બક્ષી ૧૮ વર્ષથી શિક્ષણ ક્ષેત્રે કાર્યરત છે. તેઓ યુનિવર્સિટીથી માંડીને બાળ શિક્ષણ કાર્ય સુધીના કાર્યક્ષેત્રનો અનુભવ ધરાવે છે. વિશેષત : તઓ યુનિસેફ ગુજરાત સાથે ત્રણ વર્ષ અને યુનિસેફ મહારાષ્ટ્ર સાથે ત્રણ વર્ષ સેવાઓ આપી ચૂકયા છે. પ્રથમિક શિક્ષણના ગુજરાતી ભાષા વિકાસ અને જીવન કૌશલ્ય શિક્ષણ ઉપરાંત તેઓ શિક્ષકોની વિવિધ તાલીમો તેમજ વાલી કાઉન્સેલીગમાં કાર્યરત છે. તેઓ સાયકોલોજીકલ કાઉન્સેલર અને ટ્રાન્સેકશનલ એનાલીસિસના ટ્રેનર છે. હાલમાં દક્ષિણ ગુજરાતના આદિજાતિ સમુદાય સાથે કાર્યરત છે.

માર્ગદર્શકનો પરિચય

મહેન્દ્રભાઇ ચોટલીયા

ડૉ. મહેન્દ્રભાઇ ચોટલિયા ગુજરાતનાં અંતરિયાળ ગ્રામ્યવિસ્તારથી માંડીને રાષ્ટ્રીય-આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તર સુધી કાર્યરત એક ખ્યાતિપ્રાપ્ત શિક્ષણવિદ્ છે. આ ત્રણે સ્તરોમાં તેઓ શિક્ષણ, ફિલોશોફી, મનોવિજ્ઞાન, જીવન કૌશલ્યો તેમજ વિવિધ જીવનલક્ષી ગુણવત્તાસભર કાર્યક્રમો સંદર્ભે શિક્ષણકાર્ય તાલીમો, સંશોધનકાર્ય,માર્ગદર્શન અને કાઉન્સેલીગ કાર્યે કાર્યરત છે.

વિશેષતઃ તેઓ નેશનલ ઇન્સ્ટિટયુટ ઓફ ઓપન સ્કુલીગ, સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી, ચિલ્ડ્રન યુનિવર્સિટી, બાબા સાહેબ આંબેડકર યુનિવર્સિટી, લકુલીશ યોગ યુનિવર્સિટી, ગુજરાત વિધ્યાપીઠ જેવી અંગ્રેસર શિક્ષણ સંસ્થાઓના બૉડ મેમ્બર તથા સલાહકાર સભ્ય છે.

તેઓ રાષ્ટ્રીય - આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે પ્રકાશિત પુસ્તકોનાં અનુવાદક તેમજ લેખક છે.શિક્ષણ તેમજ જીવનના અન્ય પાસાઓ સંબંધિત તેમના ૧૨૫થી વધુ લેખો પ્રકાશિત થઇ ચુક્યા છે. બાબા સાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી તેમજ ઇન્દિરા ગાંધી નેશનલ ઓપન યુનિવર્સિટીના તથા ગુજરાત રાજ્ય પ્રાથમિક અને માધ્યમિક બૉડના અભ્યાસક્રમો ના તેમજ પાઢયપુસ્તકોના લેખનકાર્ય અને માર્ગદર્શનકાર્યમાં સહભાગી છે. ચિલ્ડ્રન યુનિવર્સિટીના સામાયિક ‘બાલવિશ્વ’ ના તેઓ તંત્રી છે.

લોકભારતી, આર્ચ, નચીકેતા, અતુલ વિધાલય (વલસાડ) અને પારલે જુથ દ્વારા સંચાલીત પબ્લીક ટ્રસ્ટનાં તેઓ ટ્રસ્ટી અને સલાહકાર છે.

અનુક્રમણીકા

ભાગ - ૧

પ્રસ્તાવના	૧	0
પ્રવુતિ -૧	૨	૧ - 3
પ્રવુતિ -૨	૩	૪ - ૭
પ્રવુતિ -૩	૪	૮ – ૧૦
પ્રવુતિ -૪	૫	૧૧ - ૧૩
પ્રવ્રતિ - ૫	૬	૧૪ - ૧૬
પ્રવ્રતિ-૬	૭	૧૭ - ૧૯

અનુક્રમણીકા

પ્રવૃતિ-૭	૮	૨૦ - ૨૧
પ્રવૃતિ-૮	૯	૨૨ - ૨૪
પ્રવૃતિ - ૯	૧૦	૨૫ - ૨૭
પ્રવૃતિ-૧૦	૧૧	૨૮ – 30
પ્રવૃતિ-૧૦	૧૨	૩૧ - ૩૩
પ્રવૃતિઓ	૧૩	૩૪

અનુક્રમણીકા

ભાગ - ૨

પ્રવૃતિ-૧	૧	૧ - ૨
પ્રવૃતિ-૨	૨	૩ - ૪
પ્રવૃતિ-૩	૩	૫ - ૭
પ્રવૃતિ-૪	૪	૮ - ૧૧
પ્રવૃતિ-૫	૫	૧૨ - ૧૪
પ્રવૃતિ-૬	૬	૧૫ - ૧૭
પ્રવૃતિ-૭	૭	૧૮ – ૨૦

અનુક્રમણીકા

પ્રવૃતિ-૮	૮	૨૧ - ૨૩
પ્રવૃતિ-૯	૯	૨૪ - ૨૬
પ્રવૃતિ-૧૦	૧૦	૨૭ - ૨૯
પ્રવૃતિ-૧૧	૧૧	૩૦ - ૩૨
પ્રવૃતિ-૧૨	૧૨	૩૩ - ૩૬
પ્રવૃતિ-૧૩	૧૩	૩૭ - ૩૮
પ્રવૃતિ-૧૪	૧૪	૩૯ - ૪૧
પ્રવૃતિઓ	૧૫	૪૨ – ૪૩

પ્રસ્તાવના

કથનીનું નામ કરણીમાં રૂપાંતર

શિક્ષણનું ખરું કામ પોથીમાં મુકાયેલાં રીંગણનું શાક બનાવવાનું, સાહસ અને આવડત વિકસાવવાનું છે. જો પાઠયપુસ્તકોમાં આવતાં ઉન્નત વિચારો અને મૂલ્યોનું શિક્ષકો દ્વારા કથન અને વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા અનુકથન(પુનરાવર્તન) થયે રાખે તો એ બન્ને -એટલે કે વિચારો અને મૂલ્યો- મહારાજની પોથીમાં મૂકાયેલા રીંગણની જેમ બિન ઉપયોગી બની રહે છે. સાચા શિક્ષકો અને સાચા શિક્ષકો અને સાચા શિક્ષણની ખેવના રાખનારા લોક સમૂહોએ ચિંતા એ કરવાની છે કે પાઠય સામગ્રીમાં પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે આવતી જીવનલક્ષી માહિતી તથા સમજનું વ્યવહારમાં રૂપાંતર કેવી રીતે થાય? કથની કોશેટામાંથી નીકળીને કરણીનું પતંગીયું પોતાના અદ્દભૂત રંગોથી જીવનના આકાશને ભરી દે તેવા ચમત્કાર કેમ થાય?

આવો ચમત્કાર સર્જવાનું કેળવણીસિદ્ધ એક જાદુ છે – જેને કહેવાય જીવનકૌશલ્ય -શિક્ષણ.

આ 'કૌશલ્ય' બડી કામકી ચીજ છે. પાંજરામાં પુરાયેલા આપણાં પ્રિય પપ્પુ કે પિંકી નામના પોપટ 'સ્વતંત્રાતા'વિશે મધમીઠા અવાજમાં સ્પીચ આપી દે કે નિબંધ લખીને બધાનાં દિલ જીતી લે તો પણ એમને શિક્ષિતના કહેવાય. એમનામાં પાંજરામાંથી બહાર નીકળવાનું સાહસ પ્રગટે, એ સાહસને સક્રિય કરીને પાંજરામાંથી બહાર નીકળવાની આવડત મેળવે અને બહાર નીકળીને, આંબાની ડાળે બેસીને એના માસ્તરો/ઉપદેશકોને ડિંગો બતાવે ત્યારે સ્વતંત્રતા અંગેની જાણકારીને સમજ કૌશલ્યમાં રૂપાંતરિત થઇ કહેવાય. શિક્ષણ સાર્થક થયું કહેવાય.

આ કામ થોડું કઠિન છે. વિદ્યાર્થીઓને 'તરવું કેવી રીતે?' વિશે ટૂંકનોંધ શિકવવી કે એના સ્ટેપનો ચાર્ટ બનાવતાં શિખવવું સાવ સહેલું છે, પરંતુ સાચુકલી નદીમાં ધુબાકો મારીને પાર નીકવા માટેની આવડતથી સમજ કરવા તે મુશ્કેલ છે. 'કોસ્મો'દ્વારા પ્રેરિત 'જીવન -કૌશલ્ય શિક્ષણ' ના આ મહત્વપૂર્ણ પ્રોજેકટનો હેતુ ધોરણ ૧ થી ૮ સુધીનાં બાળકોને અગત્યના કૌશલ્યોથી સમજ કરવા માટેની વિશિષ્ટ પદ્ધતિ અને જરૂરી સમજ/માહિતી આપવાનું નવ-પ્રસ્થાન કરવાનો છે.

આપણાં ઉછેરતાં બાળકોની જીવનલક્ષી જરૂરિયાતો વિશે ચિંતા-ચિંતન-ચકાસણી કર્યા બાદ અમે નીચેનાં જીવનકૌશલ્યોના વિકાસ માટે સામગ્રી બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો છે.

૧. સ્વચ્છતા અને સ્વસ્થતા.

૨. રચનાત્મકતા.

૩. શૈક્ષણીક કૌશલ્ય.

૪. વ્યકિતગત અને સામાજીક સંબંધો.

૫. પરીક્ષણાત્મક વિચારસરણી.

આ દરેક જીવનકૌશલ્ય માટે જે સામગ્રી રચવામાં આવી છે તેને અમે 'મોડયુલ' કે 'સંપૂટ' કહીએ છીએ. તેમાં માહિતી પર ભાર ઓછો છે. અમને ખબર છે કે માહિતી રાખવાથી તરતા ન આવડે. અમે વર્ગમાં અને વર્ગની બહાર કરી શકાય તેવી પ્રવૃત્તિઓ અને સમૂહ-કાર્યોને અવી રીતે રજૂ કર્યા છે કે જેથી શિક્ષકોને એ કરાવવાનું સરળ પડે અને વિદ્યાર્થીઓને કૌશલ્યના વિકાસ માટેની પ્રેકટીસ મળે. સંવાદો,નાટિકાઓ,મુલાકાતો,એકબીજા વિશેની પૃચ્છા,ઘર-પડોશમાં અવલોકનો, વ્યકિતઓના ઇન્ટર્વ્યુ વગેરે અને વાસ્તવિક-સમાન અનુભાવો પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે.

અમને શ્રદ્ધા છે કે 'કોસ્મો' આ પ્રેરિત આ શિક્ષણ-સાહસને શિક્ષકો, માતાપિતાઓ,સહદયથી મિત્રો અને સમાજના સંબંધિત જૂથોમાંથી સાનુકૂળ પ્રતિભાવ મળશે. શિક્ષકો કથનીને કરણીમાં ફેરવવા માટે સંનિષ્ઠ પ્રયત્નો કરશે ને થોડા સમયમાં આપણને આપણાં બાળકોની નવી પાંખો પર ફૂટતાં રંગો દેખાવા માંડશે.

આપણી આવી અનોખી ખુશીને સાકાર કરવા માટે અમને ભરપૂર સહકાર કરવા માટે અમને સહકાર આપશોને?

શ્રી મહેન્દ્રભાઇ ચોટલીયા,

(એસોસીએટ પ્રોફેસર, ડીપાર્ટમેન્ટ ઓફ એજયુકેશન,
સરદાર પટેલ યુનિવર્સીટી, આણંદ - પૂર્વ નિયામકશ્રી
બાળવિશ્વવિદ્યાલય, ગુજરાત)

તંદુરસ્ત શરીરમાં તંદુરસ્ત મન

'તમારી દૃષ્ટિએ શિક્ષણ એટલે શું?' એવો પ્રશ્નના જવાબમાં આજથી લગભગ ૨૨૦૦ વર્ષ પહેલાં ગ્રીસના સુખ્યાત ચિંતક એરિસ્ટોટલે કહેલું : **''શિક્ષણ એટલે તંદુરસ્ત શરીરમાં તંદુરસ્ત મનનું ઘડતર.''** એણે સમજાવ્યુ કે તંદુરસ્ત શરીર એ સ્વસ્થ મનની પૂર્વ શરત છે. બિસ્માર શરીરમાં સર્જાતુ મન બિમાર જ હોય, શરીર અને મન વચ્ચેનો આવો સંબંધ ભારતીય દર્શનમાં વધુ સરસ રીતે રજૂ થયો છે. આપણા ઋષિઓએ આપેલું સૂત્ર છેઃ **''શરીરમ્ આદ્યમ્ ખલુ ધર્મસાધનમ્ ।''** અર્થાત્ - ધર્મનું કર્તવ્યનું આચરણ કરવા માટેનું પહેલું કે મૂળ સાધન શરીર છે. આપણે લોકો શરીરને માત્ર 'સાધન' તરીકે જોઇએ છીએ; સાધ્ય કે લક્ષ્ય તો કર્તવ્ય છે. પણ શરીરની જો બરાબર 'સર્વિસ'(માવજત/સેવા)ન કરી હોય તો તે આપણને રસ્તામાં જ રખડાવશે; ધ્યેય સુધી પહોંચાડશે નહી.

બહારગામ જતાં કે બહાર ભણવા જતાં સંતાનને માતાપિતા અવું કહેતા હોય છે- ''બેટા , શરીર સાચવજે!' આપણાં લાડીલાં બેટા-બેટી- શરીર સાચવવાનું કૌશલ્ય પ્રાપ્ત કરાવવું તે આપણી પ્રાયમિક ફરજ બને છે જો તેઓનું શરીર એવરરેડી (હંમેશા કાર્ય-સજજ) હાસે તો જ્ઞાન-સંપાદનનું લક્ષ્ય સિદ્ધ થશે. આવી સીધી-સાદી પણ સચોટ સમજને વાસ્તવિક/વ્યવહારિક રૂપ આપવા માટે અમે સૌ પહેલાં 'સ્વાસ્થ્ય વિકાસ' માટેનું મોડયુલ તૈયાર કર્યું છે. તેનું નામ છેઃ

સ્વાસ્થ્ય કૌશલ્ય વિકાસ માટેનાં આ મોડયુલ માટે અમે એવી પ્રવૃત્તિઓ રચી છે કે જેથી નીચેના હેતુઓ સિદ્ધ થઇ શકે.

૧. બાળકો પોતાના શરીરનો પરિચય કેળવે અને તેને પોતાના મિત્ર બનાવે.
૨. શરીરના સમગ્રતાલક્ષી સ્વાસ્થ્ય માટે મિયમિત કાળજી અને માવજત કરે.
૩. તંદુરસ્તીને જોખમમાં મૂકે તેવાં પરિબળોને શોધતાં આવડે અને તેને દૂર કરવા માટે સક્રિય પ્રયત્નો કરે.
૪. શરીર- સ્વાસ્થ્ય માટે જરૂરી માહિતી એકત્ર કરી તેને ખપમાં લે.

શિક્ષક-મિત્રો સમજે છે કે 'કૌશલ્ય'ના વિકાસ માટે કંઇક કરવું જરૂરી છે. સમતોલ કે પોષક આહારનો ચાર્ટ ગોખી નાખવાથી તબિયત બને નહી. વિદ્યાર્થીઓની દિનચર્યા અને ખાવા-પીવાની ટેવોમાં સુધારણા કરવી તે ધીરજ માંગી લે તેવું કામ છે. પણ વિદ્યાર્થીઓ પોતાની ટેવોની સુધારણા માટે સક્રિય બને તે માટે, પ્રરંભમાં જ, અમે એવી પ્રવૃત્તિઓ અને માહિતી મૂકી છે કે જેથી તેઓને આંચકો લાગે, જોખમનો અહેસાસ થાય અને તેમાંથી નીકળવાની ઇચ્છા ઊભ૦ થાય. આ પ્રકારની ભાવાત્મક ચોટ લાગે તે માટે રોલ- પ્લે, સંવાદ, બિમાર/અસ્વસ્થ માણસોનું અવલોકન, સ્વસ્થ વ્યકિતની મુલાકાત-સલાહ, તંદુરસ્ત મિત્રોની દિચર્યાને ખોરાકની જાણકારી તેમજ વીજળીનો નાનો સરખો ઝતકો લાગે તેવી માહિતી આ મોડયુલમાં વિસ્તાર પૂર્વક ગોઠવેલી છે. શિક્ષકો તેમજ બાળકોના હિતેચ્છુઓ મોડયુલમાંથી આવી પ્રવૃત્તિઓ (અને તેના જજેવી અન્ય પ્રવૃત્તિઓ) કરાવે તે એકદમ જરૂરી છે. ઉછલતાં નાનપણ થી જ શરીરના મિકેનિઝમ અને તેના સર્વિસિંગ અંગેના વાસ્તવિક અનુભવોથી સભાન થઇ જાય તો પછી તે સ્વયં પોતાની નર્સ બની જશે.

સ્વાસ્થની જાળવણી અંગે આપણે મોટા લોકોનો પણ અનુભવ છે કે આપણે આપણા પ્રયત્નોમાં નિયમિતતા જાળવી શકતા નથી. આ અંગે આપણને કોઇ ખટકો પણ રહે છે. આ મોડયુલ દ્વારા અમારી કોશીશ છે કે બાળકો નાની ક 'કૌશલ્ય'હાંસલ કરી લે તે માટે તીવ્ર પ્રયત્નો કરવા કે જેથી મોટી ઉંમર ઉંમર બાદ પણ સ્વાસ્થ્ય- ટેવો જળવાઇ રહે. આ માટે શિક્ષકો-વાલીઓ અને બાળક સાથ(સંબંધિત સૌ કોઇ કોસ્મો- પરિવારજનો પ્રેમ પૂર્વક પ્રયાસ કરે છે.

કૌશલ્ય- વિકાસના શિક્ષણ માટે કામ-કરનારાઓએ વર્ગમાં કે બહાર અમૂક ક્રિયાસો કરવામાં શરમ રાખવી ન જોઇએ. જેમકે - નાટક-ભજવવુ., મોટેથી સંવાદો બોલવા, ડોકટર કે દર્દીનું પાત્ર ભજવવું, બાળકને સ્વાસ્થ્ય ટેવો અંગે વારંવાર ટકોર કરવી, માતાપિતાઅને સલાહ આપવી, પોતાની સ્વાસ્થ્ય સુટેવો-કુટેવો વિશે બાળકો સાથે મુકત કરવી વગેરે.

અને સાંભળો, આ મોડયૂલની સંભવિત અસર તો એવી ડબલ છે કે જો આપણે સમજ ને ભાવ પૂર્વક આમાંની પ્રવૃત્તિ-માહિતીને શીખવવામાં રહીશું તો આપણા વિદ્યાર્થીઓની સાથોસાથ આપણે પણ આ તંદુરસ્ત મનનું ઘડતર કરી શકીશું. શૌને શુભેચ્છાઓ!

શ્રી મહેન્દ્રભાઇ ચોટલીયા,

(એસોસીએટ પ્રોફેસર, ડીપાર્ટમેન્ટ ઓફ એજયુકેશન,
સરદાર પટેલ યુનિવર્સીટી, આણંદ - પૂર્વ નિયામકશ્રી
બાળવિશ્વવિદ્યાલય, ગુજરાત)

જીવન કૌશલ્ય એટલે શું?

પ્રાથમિક શિક્ષણ ક્ષેત્રે સુધારાના નવતર પ્રયોગની સાથે સાથે આપણે બાળકોમાં મૂલ્યોનું સિંચન પણ થાય તે માટેના સભાનતા પૂર્વકના પ્રયત્નો હાથ ધરીએ છીએ. આ માટે બાળમેળો, બાળ રમતોત્સવ, સમર વેકેશન વર્કશોપ, આનંદ શાળા/અભિનવ શાળા કે અનુપમ પ્રોજેક્ટ, સફાઇ દિન, યોગ શિક્ષણ તેમજ રાષ્ટ્રીય તહેવારોની ઉજવણી વગેરે કાર્યક્રમોને આપણે અગ્રીમ પ્રાધાન્ય આપીએ છીએ. આ તમામ બાબતો હવે નવા પરિવેશમાં પ્રવૃત્તિલક્ષી શિક્ષણના માધ્યમ, દ્વારા જ પીસ એજયુકેશન (શાંતિનું શિણ) તથા લાઇફ સ્કીલ એજયુકેશન (જીવન કૌશલ્યોનું શિક્ષણ) જેવા નવા સંદર્ભોમાં આવી રહયું છે.

જીવન કૌશલ્યોનું શિક્ષણ એ વાસ્તવમાં કંઇ નવું નથી, પરંતુ તેમાં આપણા બાળકો સભાનતાપૂર્વકના વર્ગ વ્યવહારના પ્રયાસોના ભાગરૂપે જ રોજ બરોજની શિક્ષણ અને શિક્ષણેત્તર પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા જીવન જીવવાની કળા હસ્તગત કરે અને તે દ્વારા તે પોતાના વ્યકિતત્વનો વિકાસ સાધી સમાજને ઉન્નતિ તરફ દોરી જાય તેવા પ્રયાસો કરવાનું વિચારમાં આવ્યું છે. આ માટે માત્ર શિક્ષકો જ અસરકારક ભૂમિકા અદા કરી શકે તેમ છે, તવું માનીને શિક્ષકો માટેની જ આ જીવન કૌશલ્યોના શિક્ષણની માર્ગદર્શિકા તૈયાર કરવામાં આવી છે. શિક્ષકો આ અંતર્ગત બાબતોને તેમના વર્ગ વ્યવહારની પ્રક્રિયામાં અસરકારક અને સહજ રીતે ગૂંથીને બાળકોમાં જીવન કૌશલ્યોનું સિંચન સક્રિય સહયોગ આપે તે જરૂરી છે. આ કાર્ય અલગ રીતે નહિં પરંતુ જે-તે યોગ્ય સમયે વર્ગ શિક્ષણના ભાગરૂપે જ પ્રયોજાય તે જોવું જરૂરી છે.

જીવન કૌશલ્ય શિક્ષણ એટલે – જીવનમાં આગળ વધવા માટે, સફળ, સુખમય, શાંતિમય અને સ્વસ્થ જીવન ઘડતર માટે અને સતત વિકાસશીલ રહેવા માટે જરૂરી એવાં કૌશલ્યો જીવનશૈલીમાં ઉતારતું શિક્ષણ. આ શિક્ષણનો હેતુ એ છે, જેના દ્વારા એક એવી વ્યવસ્થા પ્રસ્થાપિત થાય કે જીવન જીવન કૌશલ્યોનું માર્ગદર્શન અને કેળવણીના પૂરતાં સ્ત્રોત પૂરાં પાડી શકાય. આ શિક્ષણનો હેતુ એ છે, કે વિદ્યાર્થીઓ બાળપણથી જ જીવનકૌશલ્યોને તેમની સમજણશકિતમાં ઉતારીને વર્તનમાં શીખે, અને પોતાન૦ અંગત, સામાજીક અને દુન્વયી રીતે કાળજીપૂર્વકના આયોજન દ્વારા સતત વિકાસ પામતાં રહે. વળી, તેઓ તેમની શારીરિક અને માનસિક ક્ષમતાઓનો વધુમાં વધુ ઉપયોગ કરીને વ્યકિતત્વનો સર્વાંગી વિકાસ સાધે.

જીવનકૌશલ્યો એટલે એવાં કૌશલ્યો / શકિતઓ / આવડતો કે જે વ્યકિતને રોજીંદા જીવનના પડકારોને હકારાત્મકતાથી ઝીલવા અને દૈનિક જીવનની જરૂરિયતોને કુશળતાપૂર્વક પૂર્ણ કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.જીવન કૌશલ્ય એટલે જીવન જીવવાની કળા. અર્થાત્ સ્વચ્છ, સ્વસ્થ, નિરાગી અને આનંદિત જીવન જીવવાની કાર્ય કુશળતા. અહી કૌશલ્ય અર્થાત્ આવડતનું એવું સ્તર કે જેનાથી તમે એ ક્રિયા વધુ સારી રીતે આરામથી કરી શકો તેમજ તેમાં સુધારા- વધારા કરી શકો. આ કૂશળતા એટલે ફકત નિરોગી શરીર જ નહિ પરું જીવન જીવવાના તમામ કૌશલ્યો જેવા કે સ્વસ્થ શરીર, નિયમિતતા, માનવીય સંબંધો, પોષ્ટિક આહાર, ઉત્તમ વિચારસરણી, સરળ અને શુદ્ધ ભાષા શૈલી, આદર અને શિષ્ટાચાર, વાણી અને વર્તનમાં નિખાલસતા, સહકાર, શિક્ષણ, એકાગ્રતા, લેખન,વાંચન અને શ્રવણ પર પ્રભુત્વ, સામાજીક ઉત્તર દાયિત્વ, આધુનિક ટ્રેકનોલોજીમાં નિપૂર્ણતા વગેરે પાસાંઓનો વિકાસ કરવો એટલે સાચા અર્થમાં જીવન કૌશલ્ય પ્રાપ્ત થયું એમ કહેવાય.

વ્યકિતના જીવનમાં જીવનકૌશલ્ય દ્વારા સામાજીક પરિવર્તન લાવવમાં વિદ્યાર્થીકાળ અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે. જે દરમિયાન વ્યકિતત્ત્વનું નિર્માણ થાય છે. આ તબક્કામાં શારીરિક, માનસિક અને સામાજીક તંદુરસ્તી એટલે કે સર્વાંગી સુખાકારી સંદર્ભે વિવેકપૂર્ણ મનોવૃત્તિ તથા જવાબદારીપૂર્વક વ્યવહારનો વિકાસ થાય છે.

''પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા'', અર્થાત્ સ્વસ્થ જીવવની પ્રથમ શ્રેણી નિરોગી જીવન છે. તે કહેવતને સાર્થક કરતાં વિદ્યાર્થી જીવનમાં જ વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસથી તે પોતાની શારીરિક સ્ચસ્થતા માટે સજાગ બને તે સાથે જ વ્યકિતત્વ વિકાસની જ્ઞાનભૂમિ અને જીજ્ઞાસા સંતોષવા માટે શિક્ષણીવિદ્દો, કેળવણીકારો અને શિક્ષણ વિભાગ સતત સક્રિય ભૂમિકા ભજવે છે.

રાજયના વિદ્યાર્થીઓમાં આરોગ્ય સંબંધિત જીવનકૌશલ્ય કેળવાય તે હેતુથી ''સ્વાસ્થ્ય અને શારીરિક શિક્ષણ''નો વિષય પણ માન્ય અભ્યાસક્રમમાં દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

<u>ગુણવત્તા સભર શિક્ષણની યાત્રામાં કોસ્મો ફાઉન્ડેશનો અનોખો પ્રયાસ ...</u>

<u>જીવન કૌશલ્ય શિક્ષણ</u>

“શિક્ષણ એ એવું હથિયાર છે. જેનો ઉપયોગ તમે વિશ્વને બદલવા માટે કરી શકો છો.” - નેલ્સન મંડેલા

વર્ષ ૨૦૦૮માં કરજણ તાલુકા સ્થિત કોસ્મો ફિલ્મ્સ્ દ્વારા ઔદ્યોગિક સમૂહની સામાજીક જવાબદારીનાં ભાગરૂપે કોસ્મો ફાઉન્ડેશનનો શુભ પ્રારંભ કરવામાં આવ્યો. જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય કોસ્મો ફિલ્મ્સ્નાં વડોદરા જીલ્લાના કરજણ તાલુકા સ્થિત ઉત્પાદન સુવિધા એકમની આજુ બાજુનાં પાડોશી ગામોમાં વંચિત સમુદાનાં બાળકો માટે શિક્ષણનાં માધ્યમથી ગુણવત્તા સભર જીવન નિર્માણમાં સહભાગી બનવું.

કોસ્મો ફાઉન્ડેશને પોતાના કાર્યની શરૂઆત પાંચ ગામોની સરકારશ્રી દ્વારા અનુદાનિત અને સ્થાનિક કેળવણી મંડળ સંચાલિત પાંચ શાળાઓ સાથે સહભાગીતા પૂર્ણ પદ્ધતિથી કોમ્પ્યુટર પ્રશિક્ષણ કાર્યક્રમ હેઠળ ૯૧૪ વિદ્યાર્થીઓથી કરી. વર્ષ પ્રતિ વર્ષ કોમ્પ્યુટર પ્રશિક્ષણના અનુભવોથી વિદિત થયું કે વિદ્યાર્થીઅસમુદાયમાં પાયાના શિક્ષણની મૂળ જરૂરિયાતો યથાવત રહે છે. આથી આ જરૂરિયાતની પૂર્તિ માટે વર્ષ ૨૦૧૦માં કોસ્મો ફાઉન્ડેશન દ્વારા કોસ્મો જ્ઞાન વિહાર કેન્દ્રની શરૂઆત કરવામાં આવી. આ કાર્યક્રમ બાળકોમાં વાંચન, લેખન અને ગણન કૌશલ્ય વિકાસ માટે શરૂ કરાવામાં આવ્યો. કોમ્પ્યુટર પ્રશિક્ષણ કાર્યક્રમમાં વિદ્યાર્થીઓની પ્રગતિના મૂલ્યાંકન દ્વારા વિદિત થયું કે અંગ્રેજીનું શિક્ષણ કોમ્પ્યુટરના શિક્ષણ સાથે અનિવાર્ય છે. આ સંદર્ભમાં સફળતાપૂર્વક પાયાનું અંગ્રેજી શીખવી વિદ્યાર્થીઓમાં ત્રીજી ભાષાની સ્વીકૃતિ આવે, ડર દૂર થાય અને આ આંતરરાષ્ટ્રીય ભાષામાં કૌશલ્ય કેળવી વિદ્યાર્થીઓમાં આત્મ વિશ્વાસ વધે તે હેતુથી અંગ્રેજી શિક્ષણ કાર્યક્રમની શરૂઆત કરવામાં આવી. પાંચ વર્ષની સફળતા બાદ આજે અમો નવ ગામોમાં ૧૬ સ્થાનિક સરકારી અને પ્રાથમિક શાળાઓ સાથે સહભાગીદારીતાથી પ્રતિવર્ષ ૨૫૦૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓ આ વૈવિધ્ય સભર પ્રશિક્ષણ કાર્યક્રમોમાં જોડાય છે. વિદ્યાર્થીઓ પ્રોત્સાહન અને જુસ્સાભેર કૌશલ્ય વર્ધન માટે ગંભીરતા પૂર્વક પ્રયત્નો કરે તે ઉમદા હેતુ થી પુરસ્કાર અને સન્માન કાર્યની શરૂઆત કરવામાં આવી. જેમાં નવ ગામની ૧૬ શાળામાંથી કોમ્પ્યુટર શિક્ષણમાં શ્રેષ્ઠ દેખાવ કરેલ પ્રથમ ત્રણ વિદ્યાર્થીઓને કોમ્પ્યુટર પુરસ્કારથી સન્માનિત કરવામાં આવે છે.

આ ઉપરાંત બાળકોમાં સકારાત્મક મૂલ્યોનો વિકાસ થાય તે હેતુને સિધ્ધ કરવા વર્ષ દરમ્યાન વિવિધ કાર્યક્રમો અને ઉત્સવોનું પણ આયોજન કરવામાં આવે છે. તેમાં મુખ્યત્વે બાળમેળો, પુસ્તક પ્રદર્શન તથા વેચાણ, કોસ્મો ફિલ્મ્સ્નાં ઉત્પાદન એકમ સંકુલની મુલાકાત, રાષ્ટ્રીય દિવસો અને તહેવારોની ગ્રામ્યસ્તરે ઉજવણી જેવાં કાર્યક્રમોનો સમાવેશ થાય છે. વર્ષ ૨૦૧૩ આપણા સૌ માટે એક સીમા ચિહ્નરૂપ વિશિષ્ટ વર્ષ રહયું, કારણકે વિવિધ આંતરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ દ્વારા ગુણવત્તાભર શિક્ષણનાં એક ગુણવત્તાસભર માપદંડથી મૂલ્યાંકિત કરી વંચિત બાળ સમુદાય પ્રત્યેનો ગુણવત્તા સભર શિક્ષણનું યોગદાન અને તેનાથી અમારા સંકલ્પિત લાભાર્થીઓ અને ભોકતાઓને આની પ્રાપ્તિ થઇ.

ગુણવત્તાસભર સહાયક શિક્ષણ વ્યવસ્થા માટે આફ્રિકા લીડરશીપ એર્વોડ-૨૦૧૨

માનવ કલ્યાણ કાર્ય પ્રતિબધ્ધતા માટે એશીયા પેસીફીક એન્ટરપ્રાઇઝ લીડરશીપ એર્વોડ-૨૦૧૩

ગ્રામીણ વિસ્તારમાં શૈક્ષણીક પ્રગતિનાં કાર્ય માટે શ્રેષ્ઠ કોર્પોરેટ સોશીયલ રીસ્પોન્સીબીલીટી અને સસ્ટેનીબીલીટીનો રાષ્ટ્રીય પુરસ્કાર-૨૦૧૫

પ્રવુતિ - ૧

હેતુ

લ્ધાથીઓને વરનાત્ભક સ્વ્તિન ભાટે અનુકુ લાતાલયણ ૂરુ ાડવુ

અપેક્ષિત વર્તન

૧. લ્ધાથીઓ ોતાના ુ્યગત ખ્માારોભાથી ફશય નીક ળે.
૨. તેઓ સ્ૂ નળાલ્દક વરનાત્ભક અચ્વ્મક્તની ળફઆત કયળે.

સામગ્રી

૧. ટુગ્ુચણી ભાટેના શુ / કી સ્વતો
૨. જ ણ્તી લસ્તુઓના સ્વતો
૩. ટુગ (લ્ધાથીદીઠ)

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ લ્નીટ થી ૧ કરાક

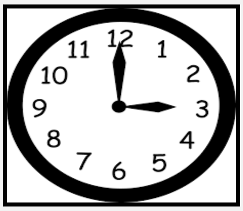

પ્રવુતિ - ૧

રીત	
૧	ળાકકે વ્રધાથીઓ વાથે શ□લી લાતો કયતા કયતા □તે ળાળ□ આલતુ આલતા યસ્તાભુ જોમેર। □શુ-□ સ્ક્ષ, લસ્તુઓની લાતો કયલી. તેભના ઉ઩મોગ અગે ખાવ લાત કયલી, □ુછવુ
૨	વ્રધાથીઓને ઉ઩ગ લગયનુ એવુ એક સ્થાત ફતાલવુ જભા વ્રધાથીઓની જરૂાતી લસ્તુઓ શોમ.

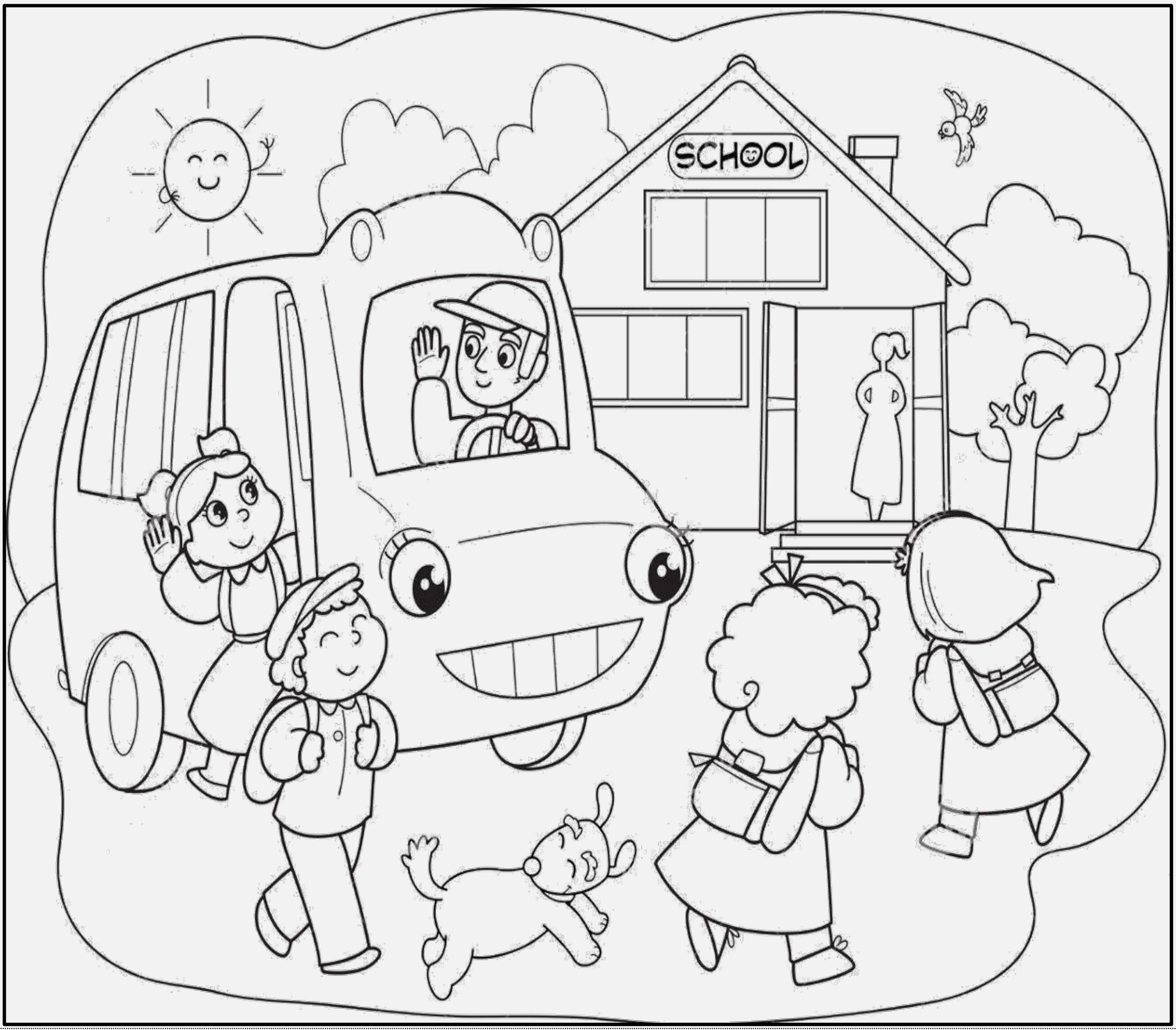

પ્રવુતિ - ૧

	રીત
૩	છવુ, આ સ્ચત્રભુ શુ-શુ દેખામ છે ? જ-જ દેખામ છે, તેના ગુણ કેલુ શેભ છે ? [દા.ત. ઝાડ/ ખી / ભેદાન / આકાળ ……… કમા કમા ગુણના શેભ છે?] આ જલાફો ચાય-ાચ ત્નનીટ સુધી રે લા.
૪	દયેક ત્નધાથીને એક વયખા સ્ચત્રની નકર ગુણ ુયલા આલી. સુચના આલી આ સ્ચત્રભુ ભનગભતા ગુણ ૂયે. ુયતુ જ લસ્તુ જલી દેખાતી શેભ છે એલો વાચો ગુણ કોઈએ ુયલાનો નથી. તદન જુદા જ ગુણ ુયે. અદાજજત વભમ : ૧૦ ત્નનીટ આલી.
	નોધ : થોડી લધુ નકર યખલી, જના ગુણ જલ્દી ુયઈ જ મ તેને ફીજ નકર આી હજુ જુદા ગુણ ુયલા કશેવુ.
૫	ફધા ગુણ ુયી રે છી લાત આગ લધાયલી. જો તભને એલી ળક્તત ભી કે તભે ફધા જ કાગડાઓનો ગુણ ફદરી નાખો, તો તભે કમો ગુણ યખો ? લાયપ્યતી આગી ઉચી કયીને જલાફ આી.
	નોધ: ત્નધાથીઓને ત્નચાયલાનો લધુ વભમ આપ્મા લગય ઝડથી જલાફો રે તા જલા. આલો જ પ્રશ્ન ફીજ લસ્તુઓ ભાટે ણ ુછલો. આ લસ્તુઓ ભાટે ભયચા / ઘેટા / આણા દાત / નદી / ભાટી / ભોય
૬	શલે આજ લસ્તુઓ દોયીને તેભણે વુદ કયેર ા ગુણો ુયલા કશેવુ. સ્ચત્રનુ નાભ આવુ. ભાયી દુત્નમાઅદાજજત વભમ : ૧૦-૧૫ ત્નનીટનો વભમ આલો.

સારાંશ

આજ આણે જોયુ કે આણા દયેકના ભનભુ તતાની એક અર ગ, એક સુદય દુત્નમા છે.

સ્વાધ્યાય

ઘયેથી કેયી, આફ ાનુ થડ, ભેઘધનૂ , આણી જ બ ુયી ર ાલલા. તેભા તાને ભનગભતા ગુણો ુયી ર ાલલા.

પ્રવુતિ - ૨

હેતુ

લ્મધાથીઓની વરનાત્મકતા આડેના અલયેધો દુય કયલાભુ વશમક ફનવુ.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. લ્મધાથીઓ તેભની જરૂયાતી ફાફતો અગે થમેરા નલા પકાયના લ્મચાયે અને અચ્યાવ્મક્તઓ જોળે.
૨. તેઓ □તે □ણ □તાની જરૂયાતી ફાફતો અગે તદનનલા લ્મચાયે યજૂ કયળે.

સામગ્રી

૧. નલી જતના ઘયનુ સ્યાત (જોડાણ - 3)
૨. કાગ□, ગુ્ગ, ગુદય, સ્યાત વજલટની વાભગી (જયી, જુના ફટન, ટીકરી, ગુ્ગીન કાગ□, ગુ્ગીન દોયા, આબરા લગેયે)

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ લ્મનીટના ફે તાવ

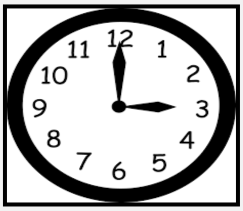

પ્રવુતિ - ૨

રીત

પહેલો તાસ

૧	વ્તધાથીઓને નલી જતના ઘયનુ (જોડાણ મુજફ) સ્થત ફતાલી, તેભા દળાલેરી નલી ફાફતો અગે ચચાા કયલી, ચચાા ભાટે આલા પશો રે ેલા

પ્રવુતિ - ૨

રીત : ચર્ચા માટે આવા પ્રશ્નો લેવા	
	✓ આ ઘય તભે જોમેર ા ઘય જવુ જ છે કે નવુ? ✓ આ ઘયભાં નલી જ તનુ શુ-શુ છે? ✓ આ નલી જ તના પ્રમોગો તભને ગમ્મા? કેભ? ✓ આભાં હજ કોઈ નલા પ્રમોગો કયી ળકામ?
	નોધ : **આ ચર્ચા ૧૦-૧૨ મિનીટ જરૂર ચલાવવી**
૨	સુચના : આ ણે નલી જ તનુ ઘય જોમુ ને? ભજ ડીને ? તો ચારો, આ ણે જ તે નલી જ તની ળાળા ફનાલીએ. અત્માય સુધી તભે જ જોઈ શોમ એલી ળાળા ફનાલીએ.
	નોધ : વલદ્યાથીઓને ખાવ વભજ લવુ કે ફનાલલાની તો ળાળા જ છે, ણ તદન નલી યીતે. એભને વભજ લવુ કે લગાકુડ, વાક ણ અને ફીજ પવુશ્તઓ, વભમ, વજ લટ, ફ્નીચય એ ફધુ જ ફદરી ળકો છો, ણ ત્મા ફધા બેગા થઈને બણલા તો જળે જ, એ લાત ધ્માનભાં યાખલી.
	સુચના આગ ધ ાલતા કશેવુ, નલી ળાળા ભાટે તભને જ-જ આઈડીમા આલે, તે-તે ફોર તા જ ઓ એ પભાણે હુ ફોડા ય ર ખતી જઈળ. આ ણે જોઈએ કે તદન નલા વલચાયો કેલા કેલા બેગા થામ છે?
	નોધ : જો વલદ્યાથીઓ ખચકાતા શોમ, તો તેભને ફે-તણ તદન નલા વલચાયોના ઉદાશયણ આ લા. [જભ કે, લગાકુડભાં ાટરીની જગ્માએ શીંચકા શોમ કે ળાળાનો મુખ્મ દયલાજો ખુર જ વીભવીભ ફોર તાની વાથે જ ખુરે અથલા વાક કો યોજ નલી લેળભુ ા કયીને (નાયદમુની / ળાકલા / ઝાવીની યાણી) બણાલલા વાથે..] ગુડા જલા ર ાગે તો બરે, ણ તદન નલા જ વલચાયો ફોર લા. વલદ્યાથીઓને પોત્વાશીત કમા કયલા. એ ભાટે વાક કે ાતે ઘણા ફધા નલા વલચાયો કયી, ર ખી યાખલા અને ચચા દયમ્માન લચ્ચે લચ્ચે એ વલચાયો જણાલતા યશેવુ

સારાંશ

આ ણે નલી જ તના ઘયનુ સ્ચત જોમુ. એભા આ ણે દયયોજ આ ણી આજુફાજુના તેભજ ોતાના ઘયભાં જોઈએ, એ જ લસ્તુઓ નલી યીતે ગોઠલામેરી શતી ને? એ ઘય કેલી યીતે ફન્મુ હળે ? નલા વલચાયોથી જ ને? તો તેભ ણ નલી જ તની ળાળા ભાટે જ વલચાયો કમા એભાથી આ ણે ળાળાનુ સ્ચત આલતા તાવભાં ફનાલીશુ. તભે જોમુ ને, કે એકદભ નલા વલચાયો કયલાભાં કેટરી ભજ આલે છે ! કેલી ભજ ની યભત છે આ !

પ્રવુતિ - ૨

સ્વાધ્યાય

તભે ઘયે જઈને નલી લ્બાળા□ ભાટે હ્જ ફીજ લ્બચાયો કયજો. જને પલે તે એ લ્બચાય રખી રે, ફાકીના સ્ષાત દોયી રાલે. □છી આ□ણે જોઈશુ, નલી લ્બાળા□ કેલી ફને છે તે. એની ભાટે આલતા તાવભુ ફધાના લ્બચાયો બેગા કયીશુ. □છી એ નલી લ્બાળા□નુ સ્ષાત દોયીશુ.

રીત

બીજો તાસ	
૧	નલી લ્બાળા□ ભાટેના લ્બધાથીઓના લ્બચાયો પયી ફોરાલતા જલ, ફોડા□યનોધતા જલ.
	નોધ : ફીજ યેર-અ□ ફોડાવાથે ચખલા, જથી ફોડા□ય દયેક લ્બચાય રખી ળકામ.
	સુચના: દયેક જણે નલા નલા લ્બચાયો અશી કહ્ા. ફહુ જ ભજ આલી, શલે આ□ણે એ લ્બચાયોને વાથે ભ□ીને જોઈએ. હુ ભોટેથી લાચુ છુ તભે વુબ□જો અને લ્બચાયીને કશેજો. કે જો નલી લ્બાળા□ભુ આવુ કયીએ, લો લધાયે વાયી યીતે બણી/ળીખી ળકામ? એ પભાણે આ લ્બચાય આ□ણી નલી લ્બાળા□ ભાટે ચખલો કે નશી, તે આ□ણ વહુ બેગા ભ□ીને નકી કયીશુ.
	નોધ : લ્બકકે જતે કોઈ લ્બચાયને ‘વાયો’ કે ‘ખોટો’ કશેલો નશી. લ્બધાથીઓનુ ધ્માન દોયીને એ લ્બચાયોની ઉ□મોચાતા કેટરી છે, અને એ લ્બચાય અભર ભુ મુકાલલો મોગ્મ છે કે નશી તેના ઉ□યચચા કયલલી. આ ચર્ચામાં ૧૫ મિનીટ લઈ શકાય.

સારાંશ

લ્બધાથીઓએ □વુદ કયેરા લ્બચાયો મુજફ લ્બકકે ફોડા ઉ□ય લ્બાળા□નુ સ્ષાત દોયવુ. આ સ્ષાત દયેક લ્બધાથીએ □ણ □તાના કાગ□ભુ દોયલાનુ યશેળે. એની વજલટ કયળે. □છી અનુકુ□તા મુજફ ભાયી સ્લપ્નળા□ા ભથાફ ભાયીને એ સ્ષાતો લગભુ ટીગાડી દેલા. કશેવુ : આ ફની ગઈ આ□ણી નલી નકોય, ભજદાય, લધુ વાયી લ્બાળા□ તૈમાય! **અંદાજિત સમય : ૧૫-૨૦ મિનીટ**

સ્વાધ્યાય

જભ નલી જતની લ્બાળા□ ફુનાલી, એભ નલી જતનો કુ□ાવ ફોત્વ ફનાલી રાલજો, સ્ષાત □ડી રાલજો.

પ્રવુતિ - 3

હેતુ

વિધાર્થીઓમા સર્જનાત્મક ચિંતનની શરૂઆત થાય.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. લ્ધાથીઓ એક જ ફાફ તને અનેક યીતે લ્ચાયળે, જોળે અને તેની અચ્ાવ્કત્તભુ નલા પમોગો કયળે
૨. તેઓ જણીતી ક્િમાઓને નલી યીતે જોલાનો આનુદ ભાણળે.
૩. તેઓ કેટરીક યેજદી ઘયેડની િ઼માઓને નલી યીતે કયલાનુ આમોજન કયળે.

સામગ્રી

૧. ફ઼ર , ુદડા
૨. ઝુગીન કાગ
૩. કાતય, ઝુગ, ગુદય, ગુદય ટી

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ લ્નીટ

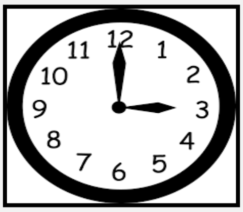

પ્રવુતિ - 3

રીત

૧ સૂચના : આજ આ□ણે એક નલી જ યભત યભલાની છે. એનુ નાભ છે, લા બૈ લા ! આભ જણાલીને નીચે આ□ેરી સુચનાઓ મુજફ યભત યભાડતા જવુ

નોધ : લૌને એલી યીતે છટા-છટા ફેવાડલા કે જથી કોઈ એકફીજભાથી નકર ન કયી ળકે. દયેક ને કાગ□ આ□ી દેલા.

૨ આ સુચનાઓ આ□ લી

- ✓ ફોડા ઉ□ ય ‘ઝ’ ૨ ખી ફ તાલલો. કશેવુ, આ ‘ઝ’ ને જુદી જુદી ડ યીતે ૨ ખો / દોયે. જ દોયે તે ભોટી વાઈઝનુ દોયે.

લીજ□ી	□ુદડા	વાઈકર	સ્રૂ ર ાડી	ફે ભોઢા	યે□ -લે

નોધ : ફ ા□ કોને ખાવ આગશ યખલો કે સ્લતકાભ સુદય નશી શેમ તો ચાર ળે □ણ ઝ સ્લતયલાની યીત નલી શેલી જોઈએ. અંદાજિત સમય : ૧૦ મિનીટનો આપવો.

- ✓ એક કોયે કાગ□ આ□ી. લદ્યાથીઓને કશો કે એ કાગ□ની ૩+૨ ગડી □ાડે, એટરે કાગ□ભુ આગ□ □ાછ□ થઈને કુર ૧૬ ખાના તૈમાય થળે. દયેક ખાનાભુ તેભના □ોતાના અગુઠાની ૧-૧ છા□ □ાડી, તેભાથી લવલધ આકલ્રઓ ફનાલલા કશેવુ. લાક કે □ોતાના કાગ□ભુ / ફોડા □ ય થોડા ઉદાશયણ ફ તાલલા.

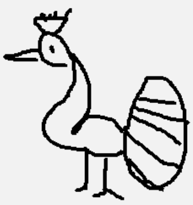	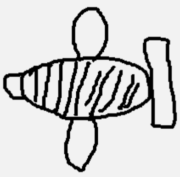	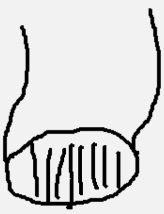	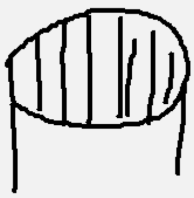	
ભોય	લભાન	શ્રયકો	ટેફ ર	ભા- ફ ા□ ક

પ્રવુતિ - 3

Health Quote

આરામ હરામ હે;

રીત	
	અદાજ્જીત વભમ: આભ કયલા ભાટે ૧૦-૧૫ ભ્મનીટનો વભમ આ□ લો.
3	ફ ધા દોયીને □ છી ફ ધાને એક ફીજ ના ઘ્ઘાતો જોલા કશેવુ ૧૦ ભ્મનીટ

સારાંશ

ફ ા□ કો ભજ □ ડીને ? આ□ ણે એક જ જ તની આકલ્તિભાથી કેટર ા ફ ધા ઘ્ઘાતો ફ નાલી દ્દીધા, જોયુ? તભે જોયુ કે થોડાક ઘ્ઘાતો તભાયા જલા જ ફીજ એ □ ણ ફ નાવ્મા, તો થોડાક ઘ્ઘાતો એકફીજ થી વાલ જ જુદા શતા. શે ને? શલે ફીજ લાય આ□ ણે કોઈ નલી જ યીતે કોઈ લસ્તુ ફ નાલીશુ. આ□ ણા ભગજભા ફ હુ ફ ધા આઈડ્ડીમા છે. જટર ા કાઢીશુ એટર ા શજ નલા નીક□ ળે. છે ને જ દૃ.? !

સ્વાધ્યાય

ફીજ એક કોયા કાગ□ ભુ આલી જ યીતે ૧૬ ગડી ફ નાલો. દયેક ગડીભુ □ તાની □ ્કલ્પર ના □ ાછર ા બાગથી લતુ□ દોયલો. એભાથી જુદી જુદી ૧૬ આકલ્તિઓ ફ નાલા કશે.

પ્રવુતિ - ૪

હેતુ

વિધાર્થીઓમાં સર્જનાત્મક વિચારોને આગળ વધારવા અને રચનાત્મક કૃતિ રચવા સક્ષમ બનાવવા.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. ભ્ધાથીઓ શસ્તકર ાનો તદન નલી જ તનો નમૂનો ફ નાલળે.
૨. તેઓ ⌷ યસ્ી ય વર નાત્ભક ભ્યાચે લશેયળે.

સામગ્રી

૧. એકવચખા ચ્ગલા⌷ ા ચ્ગીન કાગ⌷
૨. ચ્ગીન કાગ⌷
૩. કાતય, ચ્ગ, ગુદય, ગુદય⌷ ટી

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ ભ્નીટ થી ૧ કર ાક

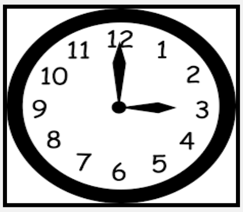

પ્રવુતિ - ૪

રીત

૧

લધાથીઓના ૫-૫ ના જૂથ ાડી દેલા

૨

દયેક જૂથભા એકવયખા યુગલાા યુગીન કાગ આ લા (જભ કે દયેક જૂથને રીરા યુગના જ અથલા તો ભૂયા યુગના જ કાગ ભ એભ) કાગની વુખ્મા ણ એકવયખી જ યાખલી.

3

સુચના : તભાયી ાવે ૨૫ ભીનીટ છે. આજ એટરીલાયભા તભાયે આ કાગ લાયીને એક લીત્રાત તોયણ ફનાલલાનુ છે. એવુ તોયણ, જ તદી કોઈએ જોયુ ન શોમ. એ તોયણ આડુ, ઉબુ, લાકુચુકુ કે તાસુ ગભે તેવુ ફનાલી ળકો છો. આ ફાફતોનુ ખાવ ધ્માન યાખજો

- ✓ તોયણ તદન નલી જ તનુ અને લીત્રાત શોવુ જોઈએ.
- ✓ તોયણ ફનાલલાભા ાયે જણે તાનુ કાભ કયે, શોવુ જોઈએ. જો જૂથભાથી દયેક જણે કાભ નશી કયુ શોમ તો તોયણને ધ્માનભા રેલાભા નશી આલે.
- ✓ ૨૫ ભીનીટભા જો તોયણ અધુરુ શળે તો તેને ણ ધ્માનભા રેલાભા આલળે નશી.
- ✓ ૨૦ ભીનીટ છી ફેર ભાયલાભા આલળે અને ૨૫ ભીનીટ છી તોયણ રઈ રેલાભા આલળે
- ✓ ૨૫ ભીનીટ છી દયેક જૂથે લાયાપયતી આલલાનુ અને તાતાનુ તોયણ વૌને ફતાલલાનુ. જો ફધા કશેળે કે આવુ તોયણ તેભણે કદી જોયુ નથી તો એ જૂથને ૫૦ ગુણ ભળે.
- ✓ છેલ્લે ફધા ભાીને નકી કયળે કે આ સૌ ધાભા કોણ શેરા નુફયે આલળે. એટરે કે, કોનુ તોયણ વૌથી જુદુ ને વયવ છે તે.

૪

૨૫ ભીનીટ છી સૂચના મુજફ દયેક જૂથની લાયાપયતી યજૂઆત રેલી દયેક યજૂઆત છી વૌના ભત રેલા, કે એ તોયણ તેભને વૌથી જુદુ રાગ્યુ, નવુ કે લીત્રાત રાગ્યુ કે નશી. ુછવુ !

પ્રવુતિ - ૪

જભ કાય, ફવો અને ટેનો ફ□તણ લ્ભના ચરાલી ળકો નક્ષ્તિલી જ યીતે આ□ણા ળયીયભા કાભ કયલા ભાટે ઊજા,જફય છે. ખાલ કયીને યતે ઉઘ □છી, ઊજા સ્તય નીચુ શેમ. તેથી દયયેજ દ્દલવની ળફઆત નાસ્તાથી કયે. કાફોશઇડેટવ □ષ્ક□ ભાતતાભુ રો જભ કે દૂધ, પ□ અથલા દશી વાથે ટોસ્ટ અથલા બેડ, અથલા અનાજનો લા□યે

- ✓ આ તોયણ નવુ રાગ્યુ ?
- ✓ એભા શુ-શુ નવુ રાગ્યુ ? ફીજ કયતા શુ જૂદુ □ડે છે ?
- ✓ ઘયભા આ રટકાલીએ તો કેવુ રાગે ? રોકોને ગભે કે નશી ? કેભ ?
- ✓ જૂથ ને □ુછવુ તભાયા જૂથભા આ તોયણ ફનાલલાભા કોણે-કોણે શુ-શુ કયુ? કોને નલા લ્ચાય લધાયે આલતા શતા? કમાયે વૌથી લધાયે ભજ આલી ?
- ✓ ફધાને □ુછવુ તભને વાદા તોયણ ફનાલો તેભા ભજ આલે કે આભુ ?

સારાંશ

જોયુ ને એક જ ય્ગલા□ા કાગ□ ભાથી આ□ણે ફધાએ કેલા જુદા જુદા, નલા નલા તોયણ ફનાવ્યા ! આ□ણે ફધા કરાકાયે છીએ. થોડુક જુદુ લ્ચાયીએ, એટરે ખુફ ફધા નલા નલા લ્ચાયે આલલા ભુડે. ભગજ ચારે નશી વીધુ દોડલા જ ભુડે. □છીતો એલી ભજ આલે કે ન □ુછો લાત. આવુ આલડી જમ એટરે તભે કેટરી ફધી નલી યભતો યભી ળકો નશી? થાક ને કુટા□ા દુય બાગી જમ. તો □છા કોઈ કોઈ લાય આ□ણે આવુ ફધુ યભતા યશીશુ ને? ફોરો, કમાયે યભીશુ આલી પવુલ્ત પયીથી ?

સ્વાધ્યાય

દયેક જણને એક કોયે કાગ□ અને એક ય્ગીન કાગ□ આ□લો. દયેકને એજ ય્ગ નો કાગ□ આ□લો જ આજ આપ્મો શતો.

સુચના: આ કોયા કાગ□ ઉ□ય આ ય્ગીન કાગ□થી નલી જતનુ ચીટકકાભ કયી રાલજો. જો જો શે, કોઈના જવુ સ્રૂરફુર ન શેવુ જોઈએ. એકદભ નવુ જ કઈક ચોટાડીને ફનાલી રાલો. એ ફધાનુ પદળ્ન લગાભુ યખીશુ

પ્રવુતિ - ૪

નવી જાતનુ તોરણ

૧	

પ્રવુતિ - ૫

હેતુ

વિધાર્થીઓમાં સર્જનાત્મક વિચારોને આગળ વધારવા અને રચનાત્મક કુતિ રચવા સક્ષમ બનાવવા.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. ર્લધાથીઓ □ોતાનુ આગવુ બા□ાર્લધ ઉબુ કયળે, □ુ□ યગત અચ્યાવ્મક્તને ફ દર ળે.
૨. તેઓ □ોતે ર્લકવાલેરી બા□ા □ોતાના યેજ દા વ્મલળયભુ લા□ યળે.

સામગ્રી

૧. ફે ઢીગરા / ટેડી
૨. યીગણુ, ટાભેટુ, પ્માારો, □ાણી, □ુસ્તક આ ફ ધી લસ્તુઓના સ્થ્ાતકાડા

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ ર્લનીટ

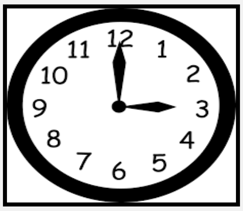

પ્રવુતિ - ૫

રીત		
૧	ફે ટેડી ફતાલી ુછવુ ? અશી આલતી તી ત્માયે યસ્તાભુ આ ફે જણ ભળ્મા. આનુ નાભ ખુનકાફોરો છે. ણ આ ફીજનુ નાભ ખોલાઈ ગયુ છે, એટરે તે દુ:ખી છે. સ્ત્ર ચારુ યડતુ તુ. ચારો આણે એને નવુ નાભ ળોધી આીએ? એ કશે છે, એને એવુ નાભ જોઈએ છે જ કોઈએ અત્માય સુધી વુબળ્યુ જ ન શોમ. એના દોસ્તનુ નાભ ણ એવુ જ છે ને ? તો ચારો, કશો જોઈએ નલા નલા નાભ ? છી ફધા ભીને એભાથી એક નાભ પઈનર કયીશુ	
૨	બ્રધાથીઓને જતજતના નાભ ફોરલા દેલા. લચ્ચે લચ્ચે બ્રાકકે ણ અથા લગયના બ્રચ્ચાત નલી જતના નાભો સુચલલા. (જભકે – ઝીગુ, બુટા, ીમુ, ઝરીઝભા, ભયચભોગા, આમ્છ, રોભી, ચટયભ,)	
3	ફોરતા જતા નાભ ફોડાય રખતા જલા. છેલ્લેરા વૌને જ નાભ વૌથી જુદુ ને ભજનુ રાગે તેના ય ગોળ કયવુ.	
૪	શલે કશેવુ જુઓ, તભે આટરા નલા નલા નાભ ાડમા, એ જોઈને આ તો ખુળ-ખુળાર થઈ ગયુ ! એ કશે છે, એની લસ્તુઓના ણ નાભ ાડી આીને ? લસ્તુઓ ફતાલી, એક છી એક લસ્તુના નાભો ાડાલલા, આગ કમા મુજફ જ. આ ફધા નાભો ણ છેલટે વૌની વુભત્માથી પઈનર કયલા.	
૫	પઈનર કયેરા નાભ ફોડાય આ યીતે રખલા.	
	ટાભેટુ	(જ નવુ નાભ ાડયુ શોમ તે)
	યીગણ	
	ાણી	
	પ્મારો	
	ુસ્તક	
૬	કશેવુ, કેલા ભસ્ત નાભ રાગે છે આ ફધા નશી ! ચારો, આ નાભ કેલી યીતે લાયલા એ ણ આણે એભને ફતાલીએ. જુઓ, જો ભાયે એભ કશેવુ શોમ કે ભને ુસ્તક આ. તો ભાયે શુ ફોરલાનુ, કશો તો?આ મુજફ દયેક નલા નાભનો ઉમોગ લાક ભુ કયલલો. વાથે વાથે એ લસ્તુઓ ફતાલતા જવુ.	

પ્રવૃતિ - ૫

રીત	
૭	શલે આ લાકો આ, તેભા નલા નાભોના ઉ મોગ કયી લદ્યાથીઓને ફોર લા કશેવુ. આ લાકો લાક કે ફોરતા જલા, લદ્યાથીઓ નલા નાભોલા ા લાકો ફોરતા જળે.
	✓ ભને ટાભેટુ આ ✓ આ ચ્યણુ નાનુ છે. ✓ ુસ્તક કમા છે ? ✓ ઢીગરાને ાણી અને ુસ્તક આ. ✓ ઢીગરાને ટાભેટા ચીગણનુ ળાક ફહુ બાલે છે. ✓ ુસ્તકભા ાણી બયેરો પ્માારો દોયેરો છે. ✓ ચીગણ ાણીભા તયે છે. ✓ ાણીથી ટાભેટુ ધોઈને ખાલાનુ

સારાંશ

આશા ! કેલી ભજા આલી ગઈ આણે નલા નલા નાભ ાડલાની ! આ ઢીગરાનુ નાભ ખોલાઈ ગયુ એભા તો આણને કેટરા ફધા નલા નાભો ભી ગમા ! અને ફીજુ ફાજુ શુ, ખફય છે ? શલે તભે જમાયે આ નલા નાભો ફોરળો, તો તભાયા ફધા લાલામ ફશયના કોઈને એ નાભ ખફય જ નશી શોમ. એટરે તભે ળેની લાત કયો છો, એ તો એભને ખ્માર જ નશી આલે ! તભે ઘયે જઈને આ નલા નાભો જ લાયજો. ને થોડીલાય સુધી તો કશેતા જ નશી, કે તભે કોની લાત કયો છો. જો જો છી કેલી ભજા થામ છે તે ! એવુ દોસ્તો, લાળા અને ઘયે યભતી લખતે કયજો. એ જ તભારુ રેવન ને છી કશેજો કે તભે નલા નલા નાભોલા ા લાકો ફોરતાતા ત્માયે ફીજા રોકો કેવુ મુઝાતા શતા ! અને શા ફીજુ રેવન એ કે તભાયે ચેટરી, ક્ચર અને લાળાના નલા નાભ ાડી રાલલાના છે. આણે જોઈશુ, કેલા કેલા નલા, જુદા નાભ આલે છે તે.

પ્રવુતિ - ૬

હેતુ

વિધાર્થીઓની પરંપરાગત વિચારશૈલીને તોડીને સર્જનાત્મક ચિંતન માટે માનસિક મોકળાશ ઉભી કરવી

અપેક્ષિત વર્તન

૧. ત્ર્યધાથીઓ કેટર ાક □ યુ□ યગત ત્ર્યચાયેભાથી મુક્તનો અનુબલ ર ેળે.
૨. તેઓ નલા જ ત્ર્યકલ□ી ત્ર્યચાયલાની પેયણા ર ેળે.
3. ત્ર્યધાથીઓભા વર નાત્ભક ત્ર્યનોદવુત્ત ખીર ળે.

સામગ્રી

૧. ળદદ + સ્રાતલા□ ા કાડા કે સ્રાઠીઓ.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ ત્ર્યનીટ

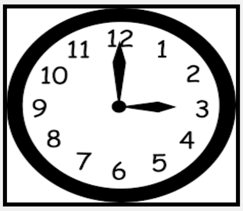

પ્રવુતિ - ૬

રીત	
૧	સુચના: આજ નલી જ યભત ગપ્ા નુ. ૧. હુ કોઈ□ણ પશ □ુછ, એના જલાફ ભુ તભાયે □ોતાના શથભુ જ સ્ાત શેમ, તેનુ જ નાભ તભાયે રેલાનુ
૨	ળદદ + સ્ાત કાડા લશેચી દેલા.
3	આ પશો □ૂછતા જલા

પ્રવુતિ - ૬

- ✓ તભાય લા□નો યુગ કેલો છે. ?
- ✓ ભોટે ભોટે થી બૂભો □ાડીને કોણ ગીત ગામ છે. ?
- ✓ ગણ□ લ્પાફ ાપ□ા કોના □ ય ફેવીને જ મ ?
- ✓ ગધેડાને શુ ફ ફુ બાલે ?
- ✓ તભારુ નાભ શુ છે ?
- ✓ આકાળભાુ ઉચે ઉચે કોણે ઉડે છે ?
- ✓ તભે ળેનાથી ર ખો છો ?
- ✓ યેજ તભાકુ ખામ તેને શુ કશેલામ ?
- ✓ યોકરેટ ળેનાથી ફ ને ?
- ✓ તયવ ર ાગે તો શુ □ીલાનુ ?
- ✓ ભારુ નાભ શુ છે ?

૪ સુચના ભજ □ડી ને ? ચારો, આલી ફીજ યભત યભલી છે ? એ યભત છે, વૌથી ર ાબુ ગપ□ુ. ગપ□ુ ર ાબુ તો જ ફ ને, જો આ□ણે ફ ધા બેગા થઈને ગપ□ુ ફ નાલીએ. તો ચારો, હુ એક ગપ□ાલાફ લાક ફો□ુ છુ. એભા દયેક જણે એક એક ગપ□ાલાફ લાક ઉભેયતા જલાનુ. □છી ફ ની જળે, વૌથી ર ાબુ ગપ□ુ !

૫ લાક કે ળફઆત કયલી. એક શથી એક ગુર ાફ ના ફર □ય ફેઠો શતો. આગ□ લ્પધાથીઓને ફોર તા જલા કશેવુ. જ લ્પધાથી વાદુ લાક ફોરે તેને પયીથી, ગપ□ાલાફ લાક ફોર લા કશેવુ.

સારાંશ

ળાફ ાળ ! આ□ણે તો વૌથી ભોટુ ગપ□ુ ફ નાલી નાખ્યુ. તભે કશો તો, આ ફ ધા ગપ□ાલા□ા લાક ાેભાુ વૌથી લધાયે શવવુ કમા લાક ા □ય આવ્યુ આ□ણને ? એ લાક ા એકદભ નલા જ શતા ને ? તો જ્માયે જ્માયે કઈક એવુ કયીએ, જ આ□ણે કદી □ણ ન કયુ શેમ અને એભા આ□ણને કે કોઈને નુકળાન ન જતુ શેમ તો એભા ખુફ ભજ □ડે જ.

સ્વાધ્યાય

ઘયે જઈને તભાય ભમ્ભી-□પ□ા અને દોસ્તો તથા દાદા-દાદીને આ ગપ□ાની લાત કયે. તેભની વાથે ગપ□ા યભત યભો. □છી ભને કશેજો, કે તેભણે કેલા કેલા ગપ□ા ભામા

પ્રવુતિ - ૭

હેતુ

વિધાર્થીઓમાં પરંપરાગત માળખા કરતા નવી દ્રષ્ટિ વિક્સાવવી, મૌલિકતા વિક્સાવવી.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વ્વધાથીઓ યુ યાગત પણારી કયતા જુદો ડતો દ્વષ્ટકોણ જોળે.
૨. તેઓ ીતે ણ નલા, ભૌસ્રક દ્વષ્ટકોણ અ નાલીને તેની વરનાત્ભક યજુઆત કયળે.

સામગ્રી

૧. લાતાના સ્રાતકાડા
૨. પળોતયી ભાટેના પળોની માદી.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ વ્વનીટ

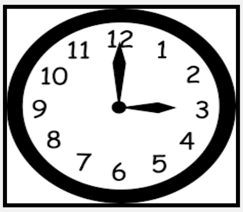

પ્રવુતિ - ૭

રીત	
૧	લાતા ૧ ના સ્ાતકાડા ફતાલતા જઈ, લાતા કશેતા જવુ. લાતાના અક્ષભ કાડા – જ્માથી લાતા જુની લાતા કયતા ફદરામ છે, ત્મા અટકાવુ અને ત્ધાથીઓને લાતાનો અત ૂછલો. ત્ધાથીઓ જલાફ આ઼ી યશે ઼છી આગ઱ લાતા કાડા ફતાલતા ઼શેરા કશેલી અને ઼છી ફાકીના લાતાનકાડા ફતાલલા. ; માદી મુજફ પશ ૂછલા.
૨	લાતા ૨ ભ્ુ ઼ણ ઉ઩ય મુજફ જ કયવુ. આ લાતાભ્ુ ફે-તણ જુદા-જુદા અત છે, જ લાયાપ્યતી ફતાલલા
3	સુચના : આ઼ણે જોયુ, કે લાતાના અત આ઼ણે વુબ઼ઁરી લાતા કયતા જુદો શોઈ ળકે છે. શલે તભાયે આ લાતાનો અત તભાયી યીતે કયીને કશેલાનો છે.
૪	ત્ધાથીઓને ૫-૫ ની ટુકડીભ્ુ ફેવાડી દેલા. દયેક ટુકડીને લાતા 3 ના જણીતા બાગના સ્ાતકાડ઼ આ઼લા.
	સુચના : દયેક જૂથ આ લાતાનો અત દળાલતા સ્ાતકાડ઼ફનાલલાના છે. સ્ાત જલા આલડે તેલા દોયલા. (૧૦ ત્નનીટ આ઼લી)
૫	દયેક ટુકડીની લાયાપ્યતી યજુઆત રેલી.

સારાંશ

આ઼ણે ઼ણ નલી જતની લાતા ફનાલી ળકીએ છીએ. શભણા તો ભાત અત જ ફદ્મો છે ઼ણ આલી યીતે આખી લાતાભ્ુ ઼ણ પેયપાય કયી ળકીએ તો નલી જ લાતા ફને. જો વયવ પેયપાય કયીએ તો જુની લાતા કયતા ઼ણ નલી લાતા લધુ વાયી ફને.

સ્વાધ્યાય

તભે ત્ાર્ અને ઉદયની લાતા વુબ઼ી છે ? એ લાતાભ્ુ ઉદય ત્ાર્ને ભદદ કયે છે, તે આ લાતાનો અત ફદરી રાલજો.

નોધ : એક લખત આ લાતા કશી વુબ઼ાલલી.

પ્રવુતિ - ૮

Quote

શિક્ષણ સારા નરસાનો ભેદ પારખતા શીખવે છે.

હેતુ

વિધાર્થીઓમાં અનેક વિકલ્પો, નમૂનાઓ શોધવાની ક્ષમતા વિક્સાવવી, અનેક વિચારો ખીલવવાની શકતિ વધારવી.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. બ્યધાથીઓ કોઈ એક ચોત્ત્વ ફાફત કે બ્યા મ લસ્તુ ઉ યથી અનેક બ્યચાયે કયળે.
૨. તેઓ એક લસ્તુભ્યુ જોડામેરી અનેક વુબાલુનાઓની યજૂઆતનો અનુબલ રેળે.

સામગ્રી

૧. ફરેત્વીફર લામય સ્ટીક

પ્રવુતિ - ૮

રીત	
૧	સુચના આજ આ□ણે ળદદ યભત યભીએ. □કીઓના નાભ ફોરો તો ? □કીઓ □છી □શુઓના નાભ ફોરલા દેલા (૫-૭ ભ્રનીટ)
૨	સુચના શલે 'ક' ઉ□યથી ળફ થતા □શુઓના જ નાભ ફોરો (૩-૪ ભ્રનીટ)
3	જ નાભ ફોરતા જ મ, તે ફોડા□ય ર ખતા જલા. લચ્ચે લચ્ચે □ીતે □ણ નાભ માદ કયતા જઈ, કુર ૧૦ ભ્રનીટ જટરો વભમ ભ્રચાયલા દેવુ.

પ્રવુતિ - ૮

૪	તેભાથી એક નાભ વુદ કયો, તેના દયેક મુાક ય ઉ યથી પાણીઓના નાભ ફોરાલલા. આ યીતે મુાક ય યથી ફને તેટરા, માદ આલે તેટરા પાણીઓના નાભ ફોરાલતા જઈ, ફોડા ઉ ય આ યીતે ૨ખતા જવુ. આવુ ૪-૫ નાભ ૨ ઈ કયવુ. (૧૫-૨૦ ભનીટ) દા.ત. કાચફો : ક => કાચીડો , ચ => ચાભાચીડીયુ, ફ => ફકયી.
૫	સુચના: કેલી જુદી યભત યભ્મા નથી ! તભે ણ અદયોઅદય આ યભત યભજો. આ ણે એક પાણીભાથી કેટરા ફધા પાણીઓ ળોધી નાખ્મા! શલે આ ૨ાકડી તભને આ છ. તભાયે જલી લા લી હળે તેલી લ ળે. જુઓ તો, આ એક ૨ાતીભાથી તભે કેટરી કેટરી આકળાઓ ફનાલી ળકો છો?
૬	દયેક ને ૧-૧ સ્ટીક આ લી. જ કઈ ફનાલે, તેનુ નાભ ોતે નોટભુ ૨ખી ેલા કશેવુ.
૭	દયેક જણ એક-એક લસ્તુ ફનાલી ે, છી છવુ શજ આ સ્ટીકભાથી ફીજુ શુ-શુ ફની ળકે છે? એ માદી ોતાની નોટભુ ૨ખો. (૫-૭ ભનીટ)
	નોધ : જ ૨ખી ન ળકે તેને ળાકકે ૨ખી આ વુ – ુછી ુછી ને.
૮	સુચના : તભે તભાયી માદીભુ ૨ખ્યુ છે, એના કયતા કોઈ જુદી જ લસ્તુ શલે સ્ટીકભાથી ફનાલીને ભને ફતાલો (૫-૧૦ ભનીટ)

સારાંશ

આજ એક ળદદભાથી અનેક ળદદો આ ણે ળોધી નાખ્મા. એક ૨ાકડીભુ છ ામેરા કેટરા ફધા આકાય ણ ળોધી નાખ્મા. જુઓ, તભાયાભુ કેલી વયવ ભજ કયલે એલી બુધ્ધ ને આઈડીમા છે ! તો રો આ સ્ટીક તભે જ ૨ ઈ જ ઓ ને અત્માયે તભે એભાથી જ ફનાવ્યુ છે, જ તભાયી નોટભુ ૨ખ્યુ છે, એ ફધામ કયતા કઈક જુદુ જ ફનાલીને ેતા આલજો.
તભને જ ફુનાલવુ શોમ તેની છટ. કયયો કે જલડ કે કઈ ણ. જ ફનાલવુ શોમ તે.

પ્રવુતિ - ૯

હેતુ

વિદ્યાર્થીઓ સર્જનશીલતાના મુખ્ય લક્ષણ એવા “નાવીન્ય” એટલે કે નવીનતા અને મૌલિકતા ખીલવે.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. લ્ધાથીઓ યેજદા અનુબલો પત્ને નલો દ્દષ્ટકોણ અનુબલળે.

૨. આ અનુબલ દાયા િતાનાભુ યૌરી નલીનતા અને ભૌર કતાનુ લ્દળન કયળે.

સામગ્રી

૧. ઉભુ ર ટકાલી ળકામ તેવુ શર કા લજનના કાગ લાફ તોયણ

૨. ફ્ભાર

૩. આવ ાવ ભ તા ફર - ુદડાથી ફ નાલેરી નાની ફર ઝડી

૪. વેરોટે , કાતય, કટય

પ્રવુતિ - ૯

રીત	
૧	સુચના જુઓ, આ તોયણ કેવુ છે? ગમ્યુ? આ□ણે એને અશી ક ાક ર ટકાલી દઈએ તો? આ□ણો લગા વયવ ર ાગે ને ? તો ચારો, ૨-૨ ની જોડીભુ ફેવી જઓ. દયેક જોડી □ાવે આ તોયણ લાયપ્યતી આલળે. એ જોડીએ આ તોયણને કમાક ર ટકાલલાનુ. આભ ફધા લાયપ્યતી ર ટકાલી જોળે, □છી જોઈએ, આ□ણે આખયે આ તોયણને કમા ર ટકાલીશુ તે. □ણ એક ળયત એ, કે ફીજ ફધા જમા-જમા ર ટકાલતા શેમ, તેભની નકર આ□ણે નશી કયીએ. દયેક જોડી □ાતાનો આઈડીમા ર ગાડીને જ આ તોયણ ભાટે જગ્મા □વુદ કયળે, શે ? જટરો જુદો અને નલો આઈડીમા, એ લધાયે વારૂ કશેલામ. આભ લાયપ્યતી દયેક જોડીને તોયણ આ□ી, ર ટકાલી જોલા કશેવુ. દયેક લખતે કઈ જગ્માએ શેમ તો વાલ નવુ જ ને લધુ વયવ દેખામ, એ □ુછલા કશેવુ. (૨૦ ભીનીટ)
૨	[નોધ : અશી આ□ેરો ચેર , પ્ણ અગાઉથી તૈમાય કયલી બજલલો. દયેક જણ ફર ગોઠલીને જતા યશે લાયપ્યતી દયેક □ાત આલે.]
વોનર	ચારો, ભશેભાનો આલે એ □શેર ા આ ફરો ટેફ ર □ય વજલી દઉ.

પ્રવુતિ - ૯

ઈાન	અયે લાશ ! ભસ્ત ફરો છે ને કઈ ! ણ ટેફર ય તો ફધા ગોઠલે એભા શુ ધાડ ભાયી ? રાલ, હુ એને ફાયીભુ મુકી જોઉ.
ક્ષતી	ઓશે ! ફાયીભાથી તો ફહુ સુગુધ આલે છે ને કાઈ ! અચ્છા, આ ફર ને રીધે, ણ ત્મુ કઈ ફર મુકામ ? રાલ, હુ એને ફાયણા ઉય ચોટાડી દઉ.
ુકલ્ર	લાશ બૈ ! ફાયણા ઉય ફરોથી વાફ સ્લાગત થયુ ! ણ જો ખુયળી ય એને મૂકી જોઉ, તો કેવુ ?
ભૌલી	આ શુ ? ખુયળી ય ફર કોણે મુક ા ? જફય ુકલ્રએ જ મુક ા રાગે છે. છુદાઈ ના જમ ? ડોફી છે ડોફી. એના કયતા રાલ, હુ આ ગુર દસ્તાને ુખા ઉય ચોટાડી દઉ !
લૈબલી	અયે યભ યભ... આ ફા કોથી તો કુટા. ભશેભાનો આલલાના છે, ને ટેફર ય શેમ એની જગ્માએ ફર ુખા ય ચડાલી દીધા. આલી ઊધી અત્તર નુ શુ કરુ ?
3	યચાા તભને ફર ગોઠલલા આ તો તભે ક ા ગોઠલો ? તે ફર ાછા દેખાલા જોઈએ તો ખયા જ, શે ? યારો, કોણ ગોઠલળે ? જને આ ફર ઝાડી નલી યીતે ગોઠલી જોલી શેમ, એલા લ્ધાથીઓને તક આ લી (૫-૧૦ ભનીટ)

સારાંશ

જોયુ, એકલાય નવુ લ્ચાયલાની છટ રઈએ, તો કેવુ નવુ નવુ સુઝે ! આજ તભે તો ધણુ ફધુ નવુ નવુ લ્ચાયુાને કયી ણ જોયુ. ભજ જ ભજ ! ધયેજઈને ણ ભજ ચાુ યખલી છે ને ? તો આ સ્માત દોયે. આ ળટની છ નકર દોયે.

એભા તભાયે નીચે ફતાલેરા તણ જ ફર નલી-નલી જગ્માએ દોયી રાલલાના. એલી યીતે દોયજો કે ળટલધાયે ભસ્ત રાગે !

પ્રવુતિ – ૧૦

Quote

શિક્ષણ સારુ અને હકારાત્મક વિચારતા શીખવે છે.

હેતુ

વિધાર્થીઓમાં સર્જનાત્મક ચિંતન માટે જરૂરી એવાં સંવેદનશીલ નિરીક્ષણો વધારવા.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. બ્ધાથીઓ તેભની આવાવના લાતાલયણની લસ્તુઓ કે વજલોનુ વુલેદનળીર બ્ધાયીકણ કયળે. [ુચેબ્દભગત અનુબલો દાયા બ્ધાયીકણ કયળે.].
૨. તેઓ િતાના અનુબલોની યજૂઆત કયળે અને તેભા લધુ સુકબ આભાભો ઉભેયીને ઘ્ી બ્ધાયીકણ કયળે.

સામગ્રી

૧. આવાવના લાતાલયણની લસ્તુઓ
૨. લનસ્ બ્ધાઓ, વજલો.

પ્રવુતિ – ૧૦

રીત	
૧	છવુ તભે દયયોજ ગાભ-બેવોને જુઓ છો ? કેલા દેખામ છે ? ચાય–ાચ લાકોભા નોધ કયલલી. ફોડા ઉ ય ણ નોધવુ (૧૦ ભભનીટ)
૨	થોડા જલાફો આલે, લાતો થામ છી કશેવુ ચોરો, આજ આણે ગાભ-બેવને ભલા જઈએ. તેભને નજકભા જમા ગાભ-બેવ શોમ ત્મા રઈ જલા.
૩	સુચના ચારો, આ ગાભ-બેવને ફયાફય જોઈ રો. જોલાઈ જામ એટરે ભાથી ાવે આલો.
૪	ફધા જોઈ આલે એટરે તેભને ોતે જોમેરા ગાભ-બેવનુ લણાન કયલા કશેવુ.
૫	છો ગાભ-બેવને ફયોફય જોમા એવુ કમાયે કશેલામ ? તભે એનો યુગ, આકાય, ગુધ, સ ળ ફધુ જોયુ? અને જોઈને ફીક રાગે કે ન રાગે એલા દેખાતા'તા? આલી થોડી લાતો કયતા જઈને ભધાથીઓને લધુ ભાયીકણો ફોરલા દેલા. ખુટતી લાતો ળીક્ષક ઉભેયતા જવુ.
	નોધ : ાચે ઈન્દ્રમોથી ભાયીકણ કયલા કશેવુ. આખુ-કાન-નાક-ત્લચા-જીબ, ઉ યુત ભાયીકણભા આલતા શલબાલ અને રાગણીઓ ઉ ય ણ ધ્માન આલવુ.
૬	આ ચચાા છી પયી ભાયીકણ કયલા ભોકરલા.
૭	શલે એભના ભાયીકણો નોધલા કશેવુ.
૮	સુચના : શલે ભાયીકણની શેરી અને ફીજ ફેઉ નોધોને વયખાલો.
૯	ોતે જોમેરી ગાભ / બેવનુ નાભ ાડલા દયેકને કશેવુ.
૧૦	દયેકને લાયપયતી ોતોતાના ભાયીકણનુ ૧-૧ લાક્ મ ફોરલા કશેવુ

સારાંશ

આખા લગાની એક જ ભાયીકણ નોધ ફનાલી, લગાને વુબાલલી તેભા ખુટતી લાતો ોતે (ળીક્ષક) ઉભેયલી.

સ્વાધ્યાય

ભચાયો, આ ગાભ યોજ ોતાના ભનભા શુ-શુ ભચાયતી શળે ? તેને ભનભા શુ-શુ થતુ હળે ? કોણ કોણ માદ આલતુ શળે ? આણને તે કઈ કશેલા ભાગતી શળે ?
આલી લાત કયી, કજયી ગાભની લાતા અડધી વુબાલલી. ફાકીની લાતા શુ શળે, તે ધાયી રાલલા કશેવુ.

પ્રવૃતિ – ૧૧

Quote

શિક્ષણ જીવન જીવવાની સાચી કળા શીખવે છે.

હેતુ

સર્જનાત્મક ચિંતનનો પાયો બને તેવી નિરીક્ષણક્ષમતા વિકસાવવી.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. લાધાથીઓ ઝીણલટબમા, લાસ્તૂત લાયીકણો કયળે.
૨. લાયીકણોના આધાયે ાતાની અચાવમકલા લધુ આફેહૂફ ફનાલળે.

સામગ્રી

૧. સ્યાત (N) (સ્યાત જોડાણભુ આ્ છે)

પ્રવુતિ – ૧૧

રીત	
૧	૪ – ૫ ભ્મધાથીઓ લચ્ચે મ્માતની એક-એક નકર લશેંચી દેલી એ રોકોને તતાના જૂથભા (૪-૫ જણના જૂથભા) અધાલતુ કાયે ફેવાડલા, જથી વૌ એ મ્માતને ફયોફય જોઈ ળકે.
૨	સુચના : મ્માતો જોતા જઓ, પશોના જલાફ આતા જઓ
3	આ પશો લાયપ્લતી ૂછલા.
	✓ ક ક ઢ્ગ દેખામ છે ? ✓ ક કમા આકાયે દેખામ છે ? ✓ મ્માતભા શુ શુ દેખામ છે ? ✓ કેલા કેલા શલબાલ દેખામ છે ? ✓ આ મ્માતભા જો વાત્નાકરોઝ આલે તો એ શુ કયતા દેખામ ? ને જો યજ આલે તો ? ✓ જો આ મ્માતભા તભે શોલ, તો ક શોમ ? ✓ તભે શુ શેયુ શોમ ? શુ કયતા શોમ ? ✓ આ મ્માતભા આણે એક ટેઈન દોયલી શોમ, તો કમા દોયીશુ ? એને ભાટે મ્માતભા ફીજ કક પેયપય કયીશુ ?
૪	સુચના આ મ્માત ઉ યથી લાતા ફનાલીએ. જુઓ, આલી લાતા (આ મ્માત ઉ યથી ભ્મક કે તે નાનકડી ૫-૬ રીટીની લાતા ફનાલી, કશી વુબ ાલલી.)
	નોધ : ભ્મકકે તાની લાતાભા અનેક પકાયના ભ્માયીકણોનો ઉ મોગ કયલો. અશી જોડાણભા આરી નમૂનાની ફ લાતાઓ ણ વુબ ાલી ળકામ. (જોડાણ : E૨)
૫	સૂચના : શલે આલી લાતા તભે ણ ફનાલો, ને ભને કશી વુબ ાલો. સૂચના છી ભ્મધાથીઓને ૫-૧૦ ભ્મનીટ ભ્મચાયલા આલી અને જણે લાતા ફનાલી શોમ, તેને લાતાની યજૂઆત કયલા કશેવુ. વભમ શોમ તે મુજફ યજુઆત લાયપ્લતી રેલી.

પ્રવૃતિ – ૧૧

વભાજભાં ગુણલતા યુકત વ્માકયણ
આજની જફયીમાત છે. થોડા લ઼ાઅગા
જ ક્સ્થલ્રા શતી તેનાથી ઘણી જ અર
ક્સ્થલ્રા વ્માકયણની જોલા ભ઼ી યશી
આજ ઈન્ટયનેટ, ભોફાઈર, તભમુ
આધાયીત રોકોની અથફાયણ અ
વ્ક્સ્થલ્રા ફની છે.

સારાંશ

આજ સ્માતને આ઼ણે ધ્માનથી જોયુ, તો કેટરી ઝીણી ઝીણી ફાફતો દેખાઈ ! એ જોલાની ભજ ઼ડીને ? ઼છી એભા કેટરી ફધી લાતા઼ણ વુતાઈ છે. સ્માતભાં ઘણીફધી લસ્તુઓ ને ભાણવો છે. તેભાથી કોઈ઼ણ એક કે ફે કે તણને ધ્માનભાં યાખીને આ઼ણે જોઈએ તેલી લાતા ફનાલી ળકીએ શે ને ? ફની ગમા આ઼ણે લાતાના જ઼ુગાય ! તો શલે આ જ સ્માત ઉ઼યથી શજ એક લાતા ઘયેથી ફનાલી રાલજો, ઓકે ? ઼છી ઼ાછા આલીને ભને વુબ઼ાલજો ! તભાયા ભમ્ભી – ઼઼ા કે બાઈ-ફશેન કે દાદા-દાદી ને ઼ણ વુબ઼ાલજો.

સ્વાધ્યાય

આ જ સ્માત ઉ઼યથી ફીજ એક લાતા ફનાલી રાલલા કશેવુ.

પ્રવુતિઓ

૧	કોઈ હૃલવ ન જોયુ શેમ તેવુ ઝાડ દોયે – તેભા યુગ □ૂયે.
૨	જુદા જુદા આકાયની ચોકરેટ દોયે. તેભા ર ાર , □ી□ ા, ભૂય, કથ્થઈ વ્લાલમ કોઈ□ ણ યુગો □ૂયે.
૩	કાગ□ ભાથી વાત વ્લકોણ કા□ી. તેભાથી જુદી જુદી ૧૦ આકલ્લઓ ફ નાલો.
૪	૧૦ લતુ□ (એકવયખા) દોયે. તેભાથી ૧૦ નલી હ્ઝાઈન ફ નાલો.
૫	ભોટા ફોર લડે ૧૫ જ તની જુદી-જુદી યભતો યભી ફ તાલો.
૬	ઢીગરી વાથે યભલાની ૧૦ જ તની યભતો કશે ./ યભી ફ તાલો
૭	તભાય જલડો એક છોકયે ળશેયભા ભૂરો □ ડી ગમો છે. □ાછો ઘયે □ શેચલા ભાટે તે શુ-શુ કયી ળકે ? ઓછાભા ઓછા □ુય ઉ□ ામ ફ તાલો.
૮	આ ળદદો ઉ□ યથી લાક ્ ફ નાલો.

૧)	□ તુચાયુ, ભોટય	૯)	નાસ્તો, □ હ્યક ા	૧૭)	નદી, પેટો.
૨)	યભચી, દોયે	૧૦)	ટેફ ર , શથી	૧૮)	ચૂરો, રોખુડની □ેટી
૩)	વોમ, □ુસ્તક	૧૧)	દૂધ, વોપે	૧૯)	આયામા, □ યદા
૪)	ડુડી, □ેડા	૧૨)	ટી.લી., વાણવી	૨૦)	લાતા, સુગુધ
૫)	લાદ□ી, ગધેડુ	૧૩)	ફ ાયણુ, ભગપ□ી		
૬)	ફર , ફ્રીજ	૧૪)	ભકાઈ, ટેઈન		
૭)	ઊટ, વાઈકર	૧૫)	યુગ, ટયુફ ર ાઈટ		
૮)	□ેક્વર , ક□ ડુ	૧૬)	યુદાભાભા, યફ ય		

પ્રવુતિ - ૧

હેતુ

વિધાર્થીઓમા રહેલી સ્વાભાવિક સર્જનશીલતા આડેના અવરોધો દૂર કરવા અને સર્જનાત્મક વિચારોને વધુ આગળ વધારવા.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ સાદી સામગ્રીનો સર્જનાત્મક ઉપયોગ કરશે.
૨. તેઓ મૌલિક રચના કરશે.

સામગ્રી

૧. રંગીન કાગળ, સ્ટ્રો
૨. પાંદડા, વિવિધ નકામા રેપર્સ, ચીથરા,
૩. જુના બટન, સળીઓ, સોય – દોરો, ચાંદલા,
૪. આસપાસ આવેલા ઝાડની બીયા, ગુંદર , ફેવીસ્ટીક, કાતર

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ થી ૧ કલાક

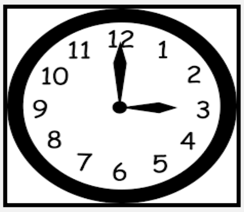

પ્રવુતિ - ૧

રીત

૧	સુચના “અત્યાર સુધી આપણે જાત-જાતની વાર્તાઓ સાંભળેલ છે. કઈ-કઈ ? ” “ તેમા કયા કયા પાત્રો હતા?”
૨	થોડા જવાબ મળ્યા પછી કહેવું, “હાલતી ચાલતી વાર્તા સાંભળી છે ? આજે આપણે સૌ ભેગા થઈને એવી એક વાર્તા સાંભળીશુ. તો ચાલો બની જઈએ વાર્તાકાર! શરત એટલી કે અત્યાર સુધી કોઈએ ન સાંભળી હોય, એવી વાર્તા આપણે બનાવીશું. તેની માટે પાત્રો પણ જુદા જ લેવા પડે ને ? એ પાત્રો આ સામગ્રીમાથી બનાવવાના છે.
	તમારે ૧૦-૧૫ મિનીટમાં આ બધામાથી તમને જે પાત્ર બનાવવુ હોય તે બનાવી લાવવાનું. પછી એમાથી વાર્તા બનાવીશું”
3	૧૫ મિનીટ પછી વિધાર્થીઓને વારાફરતી બોલાવવા. તેઓ પોતે બનાવેલુ પાત્ર લઈને આવે એટલે તેના વિશે વાક્ય બોલો. આ વાક્ય સૌએ પોતાની નોટમાં લખવાનુ, શિક્ષકે બોર્ડ પર લખવાનું. પાત્રો વિશે જે વાકય બોલાય તે વાકય પાત્રની સામાન્ય રીતે જે ક્રિયા હોય એના કરતા જુદ્દ હોય એવી શરત રાખવી.
	ઉદાહરણ : સિંહ ગુલાટ મારે, દિવાસળી ચોપડી વાંચે., રાજા કપડા ધુએ.
૪	બધાનો વારો આવી જાય પછી શિક્ષકે આખી વાર્તા વાચી સંભળાવવી, દરેક વાકય વખતે વિધાર્થીઓએ બનાવેલા પાત્રો બતાવતા જવું.
	નોંધ : વચ્ચે વચ્ચે પાત્રોને જુદી જુદી રીતે એકબીજા સાથે જોડતા જવા.

સારાંશ

“જોયુ, આપણે જાતે કેવી હરતી ફરતી વાર્તા બનાવી ! ને એ પણ જોયુ કે દરેક વખતે વાર્તામાં આવતા પાત્રો એકસરખુ જ વર્તન જ કરે, તેવુ ન હોય. નવી જાતની વાર્તા હોય એવી રીતે આપણા જીવનમાં પણ બધુ નવું નવું હોઈ શકે, બની શકે. વાર્તામાં બધા પાત્રો સાવ જુદા-જુદા હતા તોય એકબીજા સાથે કેવા જોડાઈ ગયા ! આવુ બની શકે. “

સ્વાધ્યાય

હવે આ પાત્રો ઉપરથી વાર્તા બનાવી, લખી લાવજો. બુલબુલ – ફુગ્ગો – ખુરશી – નદી – પતંગિયુ – પોપટ – વાદળ – ચિત્રો – વાસળી – રંગોળી

પ્રવુતિ - ૨

હેતુ

વિધાર્થીઓ નવી રીતે વસ્તુઓ, વ્યક્તિઓ કે જગ્યાઓના મૌલિક સંયોજનો / જોડાણો કરવા સક્ષમ બને.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ પ્રાપ્ય વિગતોમાથી નવા જોડાણો ઉભા કરે છે.
૨. તેઓ આ જોડાણોમાથી મૌલિક રચના કરે છે.

સામગ્રી

૧. છાપા, કાતર, ચાર્ટ પેપર, સ્કેચપેન.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ થી ૧ કલાક

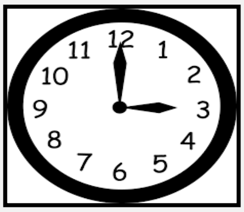

પ્રવુતિ - ૨

રીત	
૧	વિદ્યાર્થીઓને ૫ ની ટૂકડીઓમાં બેસાડો.
૨	દરેક ટૂકડીમાં છાપાના ૫ પાનાં આપવા, જેથી દરેક વિદ્યાર્થીને એક એક પાનુ મળે. [નોંધ : આ પાનાઓ એવા પસંદ કરવા, જેમા ચિત્રો હોય.]
૩	સૂચના : " તમને મળેલા છાપામાથી દરેક જણ એક એક ચિત્ર / ફોટો પસંદ કરીને કાપવાનો છે. પછી પ્રવુતિ આગળ ચલાવીશુ. "
૪	ટૂકડીદીઠ ૧-૧ ચાર્ટ પેપર આપવા. સૂચના "તમે કાપેલા ચિત્રો તમારી ટુકડીને મળેલા ચાર્ટ પેપર ઉપર એવી રીતે ગોઠવો કે તેમાથી એક વાર્તા બને. એ વાર્તાને ચાર્ટ પેપર પર વધેલી જગ્યામાં લખો. (પાછળ પણ લખી શકાય) લખાઈ ગયા પછી વારાફરતી દરેક ટૂકડી પોતાની વાર્તા રજૂ કરશે. "
૫	વારાફરતી દરેક ટૂકડીની વાર્તાની રજૂઆત લેવી.
૬	ચર્ચા કરવી.
	✓ આવી વાર્તાઓ તમે આ પહેલા જોઈ હતી? ✓ કઈ વાર્તા નવીને જુદી જ લાગી? ✓ મજા આવી? સૌથી વધારે કયારે મજા આવી ? ✓ આ પ્રવુતિ ઉપરથી શુ નવું શીખવા મળ્યુ ?

સારાંશ

આપણે ધારીએ તો દુનિયામાં ઘટતી વિવિધ ઘટનાઓને જુદી રીતે જોઈ શકીએ છીએ. જો બધી બાબતોને ખાલી એક જ રીતે જોઈએ તો તેમાથી બહુ ઓછુ શીખવા મળે. એને લીધે થોડીક જ મજા આવે કે મજા ન પણ આવે. પરંતુ, એને બદલે જો આપણે એક જ ઘટનાને જુદી જુદી રીતે જોઇ વિચારી જોઈએ તો એમાથી ઘણુ બધુ શીખી શકાએ અને ખુબ મજા આવે. એ રીતે આપણને ખ્યાલ આવે, કે દુનિયામાં લોકો એકબીજા સાથે ઘણા પ્રકારે જોડાયેલા છે અને આપણે જેવી દ્રષ્ટિ હોય, દુનિયા એવી દેખાય.

સ્વાધ્યાય

આ ચિત્રો ઉપરથી વાર્તા લખી લાવો. વાર્તાનું નામ પણ આપજો. (ચિત્રો જોડાણ – 1)

પ્રવુતિ - 3

હેતુ

વિધાર્થીઓના સર્જનાત્મક વિચારો આડેના અવરોધો દૂર કરવા.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ એક જ બાબતને અનેક જુદી જુદી રીતે જોશે, અનુભવશે.
૨. વિધાર્થીઓ રોજિંદી, જાણીતી વસ્તુઓ કે ઘટનાઓની નવી, મૌલિક રીતે રજૂ કરશે.

સામગ્રી

૧. જુના બિલ્લા / ઢાકણા.
૨. નકામા રેપર્શ, ચલણી સિક્કા, પાંદડા અને
૩. કોરા કાગળ.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ થી ૧ કલાક

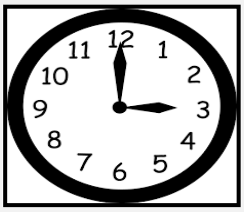

પ્રવુતિ - 3

રીત	
૧	સુચના : “આજે આપણે નવી જાતની રમતો રમીશું”
	રમત - ૧
	➢ વિદ્યાર્થીઓને ૨-૨ ની જોડીમાં બેસાડવા. દરેક જોડીને ૨ એકસરખા પાન લઈ આવવા કહેવું.
	➢ સુચના : “શુ કોઈ જોડીને બે એકસરખા પાંદડા મળ્યા ? બેઉ પાનામાં કઈ કઈ વાત જુદી પડે છે. ?” આપણે જોયુ કે કુદરતમાં ભરપુર વિવિધતા છે. આપણા શરીરમાં પણ આવી વિવિધતા છે. આપણી બે આખો, હાથ પગનાં આંગળા કે બે કાન તદ્દ્ન એકસરખા હોતા નથી. આપણા ડાબા જમણા પગનું માપ પણ જુદુ હોય છે. ચાલો, માપી જોઈએ.
	➢ શિક્ષક એક વિધાર્થી સાથે જુદા કાન, તથા બેઉ આખો વચ્ચેનો તફાવત જણાવશે.
	➢ દરેક જોડી પોતાના જોડીદારની આંખો જોઈને, જમણી-ડાબી આંખોમાં રહેલો આકાર, કદ કે રંગનો ઝીણો તફાવત જણાવશે.
	➢ આવી જ રમત પાઠયપુસ્તકમાં આપેલા એકસરખા ચિત્રો સાથે કરાવવી.

સારાંશ

દુનિયાની કુદરતી કે કુત્રિમ વસ્તુઓમા ઘણીબધી વિવિધતા રહેલી છે. આપણા રોજિંદા જીવનમાં આપણને આ વિવિધતાઓ સીધી દેખાતી નથી, પણ આ રીતે થોડુક ધ્યાન આપીને જોઈએ ત્યારે દેખાય છે. આ વિવિધતા જોવામાં ખુબ મજા પડે છે.

પ્રવૃતિ - 3

રમત - ૨

- બોર્ડ ઉપર એક મોટુ વર્તુળ દોરવું. પુછવું, "દરેક જણ વારાફરતી બોલો, આ શુ છે ? દરેકનો જવાબ જુદો આવવો જોઈએ." (૧૦ મિનીટ)
- બોર્ડ ઉપર આ આકુતિ દોરવી. પુછવું, આ શુ છે? દરેક જણે બે-બે જવાબ આવવાના છે?

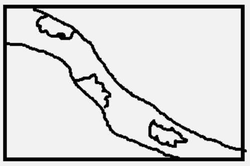

- બધા જવાબ આપી લે પછી આ આકુતિને આવી રીતે બતાવવી. કહેવુ "આ તો બારીમાથી દેખાતી જિરાફ્ની ડોક છે."

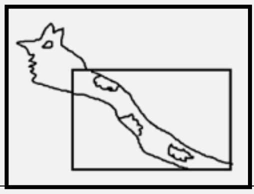

- આ ચિત્ર બતાવવુ (જોડાણ : ૨). જોડીમાં આ ચિત્રમાથી જે-જે દેખાય, તેની યાદી બનાવવા કહેવું. આ ચિત્ર પરથી ઓછામાં ઓછી ૧૦ વસ્તુઓની યાદી બનાવવા કહેવું.
- દરેક યાદી વંચાવવી.

સારાંશ

"આપણે જોયું, કે સામાન્ય અર્થ ધરાવતી અથવા અર્થ ન ધરાવતી બાબતો કે વસ્તુઓને આપણે આપણી રીતે વિવિધ સ્વરૂપે જોઈ શકીએ છીએ. જયારે આવું જોતા ફાવી જાય ત્યારે આપણને ખુબ આનંદ તો મળે જ છે, સાથે સાથે આપણુ મગજ નવા વિચારો કરવા ખુબ તૈયાર બને છે. જ્યારે મગજ નવા વિચારો કરવા તૈયાર હોય ત્યારે તે સમસ્યાઓનો વધુ સારી રીતે કરી શકે છે અને જીવનની મજા વધુ લઈ શકે છે. "

સ્વાધ્યાય

૭ વર્તુળમાથી ઓછામાં ઓછી ૭ આકુતિઓ બનાવી લાવો / દોરી લાવો. આ આકુતિઓ ડિઝાઈન, પશુ- પંખી, માનવ-સર્જિત કે કુદરતી વસ્તુઓ હોઈ શકે. આ વર્તુળોમાં બીજી કોઈ આકુતિ કે લીટી ઉમેરી શકશો નહી. દરેક વર્તુળના કદ (પરિઘ) એકસરખા હોવા જોઈએ.

પ્રવુતિ - ૪

હેતુ

વિધાર્થીઓને પરંપરાગત માનસીકતામાથી બહાર લાવીને સર્જનાત્મકતા માટે વધુ મોકળા બનાવવા.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. તેઓ પરંપરાગત / રૂઢિગત વિચારશૈલીમાથી મોકળાશ મેળવે છે.
૨. વિધાર્થીઓ તદ્દ્ન નવી રીતે વિચારતા થાય છે.

સામગ્રી

૧. શબ્દ કાર્ડ
૨. રોલ અપ બોર્ડ (જેના પર પહેલેથી જ ખાલી જગ્યા લખી જવી)

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ થી ૨ કલાક

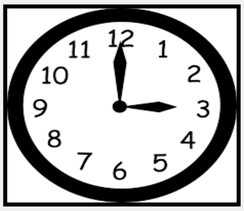

પ્રવુતિ - ૪

રીત

૧	સુચના : આજે આપણે ગપ્પા રમત રમવાની છે. આ રોલ અપ બોર્ડ પર જે ખાલી જ્ગ્યાઓ આપેલી છે, તે ઉતારી લો. જવાબ હમણા ભરતા નહી. (ઉતારી લેવા જેટલો સમય આપવો)
	૧) કીડી ________________ હોય.
	૨) મારા દફ્તરમાં ________________ છે.
	૩) મારા ઘરનો રંગ ________________ છે.
	૪) મારુ નામ ________________ છે.
	૫) કેમેરાથી ________________ પડે.
	૬) ઉંદરને એક ________________ હોય.
	૭) આ ચમચીથી ________________ લઈ શકાય.
	૮) આજે મે ________________ ખાધું
	૯) દુધમાં ________________ નાખીને પીએ તો મસ્ત લાગે.
	૧૦) ડુંગર ઉપર એક ________________ હોય.
	૧૧) કાકા એક ________________ લઈ આવ્યા.
	૧૨) ઝાડ પર ________________ ઉગે.
	શબ્દ કાર્ડ માટેના શબ્દો.

જાડાભીમ	કાદવ	ડાયનાસોર	આગબોટ	દરિયો
અરીસો	છાશ	પડછાયો.	બજાર	શીંગડુ
વાવાઝોડું	ઉપગ્રહ			

પ્રવુતિ - ૪

રીત	
૨	વિધાર્થીદીઠ શબ્દ ચિઠ્ઠી વહેચી દેવી. નોંધ : ચિઠ્ઠીના શબ્દોનુ પુનરાવર્તન થાય તો ચાલે, પણ આ બાર શબ્દોની જ ચિઠ્ઠી બતાવવી.
૩	દરેકને પોતાની પહેલી ખાલી જગ્યાનો જવાબ ચિઠ્ઠીના શબ્દથી જ ભરવા કહેવું. એ જવાબ લખી લે પછી બાજુવાળાને ચિઠ્ઠી આપી દે. પોતાને હવે મળેલી નવી ચિઠ્ઠી પરથી બીજી ખાલી જગ્યાનો જવાબ ભરે. આ રીતે બારે-બાર ખાલી જગ્યાઓ પૂરી લેવી.
૪	સુચના : "બધા સાથે મળીને એક પછી એક – બધી ખાલી જગ્યાઓના જવાબ સાથે વાચો. "
૫	સુચના "અરે, આટલા બધા ગપોડીયા છો બધા ! ચાલો, તમારે કહેવાનું છે, કે આ ગપ્પીદાસોની વાર્તામાં સૌથી મોટો ગપ્પીદાસ કોણ છે."
૬	આ ગપ વાર્તા સંભળાવવી.
	"ગપુનગરમાં ગપ્પા હરીફાઈ હતી. એમાં જેનું ગપ્પુ સૌથી ખોટું, એ જીતે એવી શરત હતી. "
પહેલા ગપોડી	"હુ તો ઉડતો ઉડતો જતો તો, ત્યા મારી ટોપી એક તારામાં ભરાઈ ગઈ એટલે એને શોધવા માટે હુ અહી આવ્યો. "
બીજો બોલ્યો	"હુ તો ક્યારનો આવી જાત પણ મારા પાળેલા હજાર ડાયનેસોર કીડીના દરમાં સંતાઈ ગયા હતા. તેમને શોધવા માટે મારે કીડીના રાજકુમારીને પરણવુ પડ્યુ એની વિધિમાં આખો મહિનો લાગ્યો, એટલે મને વાર લાગી. "
તીજો કહે	આ બેઉની વાત સાચી છે. કારણ કે હુ જ્યારે વાદળ ઉપર આવેલા મારા મહેલમાથી ફરવા નીકળ્યો ત્યારે લીલા તારા પર એક ટોપી ભરાઈ તી તે મે કાઢી લીધી ને કીડીઓના રાજાને ભેટમાં આપી, કારણકે તેની પાસે દીકરીના લગ્નમાં પહેરવા માટે મુગટ જ ન હતો. તેને ત્યા જમણવારમાં ઘી ખૂટયું એટલે મે હિમાલયનો બધો બરફ ઓગાળીને ઘી બનાવ્યો. પણ એતો રાજાની દાદી એકલી જ પી ગઈ એટલે હુ ખીજાઈ ને આવતો રહ્યો. "
૭	પૂછવું "બોલો, સૌથી મોટો ગપોડી કોણ? કેમ? " વિદ્યાર્થીઓ જવાબો આપે પછી આગળ વધવું
૮	હવે પુછવું "બોલો, આ ગપોડીથી વધારે ખોટુ ગપ્પુ તમે મારી શકો? ચાલો, તમારી હરીફાઈ અત્યારે જ ચાલુ : તમારે જોડીમાં ૧૫ મિનીટના સમયમાં એક ગપ્પુ લખવાનુ છે. આપણે બધાના ગપ્પા સાંભળીને નક્કી કરીશુ કે સૌથી ખોટુ ગપ્પુ કોનું છે.

પ્રવૃતિ - ૪

રીત

૯	૧૫ મિનીટ પછી વારાફરતી બધાની રજૂઆત લેવી. જો સમય ન હોય તો બીજા તાસમાં આ રજૂઆત લઈ શકાય.

સારાંશ

ગપ્પા મારવામાં ખુબ મજા પડે, બહુ હસવુ આવે, તે હસતા હસતા આપણે નવી જાતની વાર્તા જ લખી નાખીએ. આમ કરવામાં ને કરવામાં આપણુ મગજ વધુ ઝડપથી ને સારી રીતે ચાલે.

સ્વાધ્યાય

આ ગપ્પુ પુરૂ કરી લાવો.
એક આંખ જેવો ગ્રહ હતો. રાત્રે ખુલે, સવારે બંધ થઈ જાય.....

પ્રવુતિ - ૫

હેતુ

વિદ્યાર્થીઓમાં મૌલિકતા ખીલવવી.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિદ્યાર્થીઓ જાણીતિ વસ્તુઓના નામ જાતે બદલીને નવા નામ રાખશે.
૨. તેઓ પોતાની કલ્પના મુજબ ભાષા વિક્સાવશે.

સામગ્રી

૧. પેન્સિલ, થાળી, ગોગલ્સ, મોબાઈલ ફોન, ચંપલ, કોરા કાગળ.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ

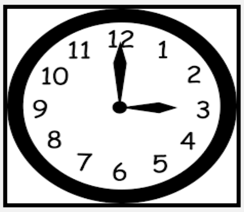

પ્રવુતિ - ૫

રીત	
૧	યાદીમાં જણાવેલી વસ્તુઓ બતાવવી પુછવું, "આ શુ છે ?" બધા નામ કહે તે પછી ફરી પુછવું, "મરાઠીમાં આ વસ્તુઓના નામ આવાજ હશે કે જુદા ? ને હિંદી – અંગ્રેજીમાં ?"
	"પહેલાના જમાનામાં આ વસ્તુઓને શુ કહેતા હશે? જુઓ, અંગ્રેજો હતા ત્યારે વસ્તુઓને આપણે આમ કહેતા – પેન્સિલ – કલમ, થાળી – તાટ, ગોગલ્સ – ચશ્મા / ડાબલા, મોબાઈલ ફોન (હતા જ નહી પણ આપણે ત્યારે વાયરલેસ સેલ ફોન કહેતા) ચંપલ – જોડા.
૨	"કોઈકે તો આ બધા નામોની શરૂઆત કરી હશે ને ? ચાલો, આજે આપણે પણ એના નવા જ નામ પાડીએ. પણ આપણે વધારે મજા કરવાની છે એટલે નામ એવા પાડીશું જે કોઈએ સાંભળ્યા જ ન હોય ને જેનો કોઈ અર્થ જ ન થતો હોય. પછી આ રીતે આપણી નવી ભાષા બનશે, એમા આપણે વાત કરીશુ તો બીજા કોઈને ખબર નહી પડે."
3	વારાફરતી એક એક વસ્તુ બતાવતા જઈને દરેક વસ્તુ માટે ઘણાબધા નામ બોલાવતા જવા. જેમ કે ચંપલ – એમ બોર્ડ પર લખવુ. હવે ચંપલ માટે જે નવા નામ વિધાર્થીઓ બોલે, તે બોર્ડ પર લખતા જવા છેલ્લે સર્વસંમતિથી એક નવું નામ પસંદ કરી તેની પર ગોળ ◯ કરવુ. આવુ યાદીમાં આપેલ દરેક વસ્તુ માટે કરવુ.
૪	સૂચના " ચાલો, આપણી નવી ભાષા થોડી તૈયાર થઈ. એને વાપરીએ એટલે પાક્કો ખ્યાલ આવી જાય. હુ અહી ગુજરાતીમાં વાક્ય લખુ છુ. તેમા તમે જે નવા નામ પાડ્યા છે, તે મુજબ ફેરફાર કરીને વાક્યો બોલજો. "

પ્રવુતિ - ૫

૫	આ વાક્યો બોર્ડ પર લખવા (બને તો રોલ અપ બોર્ડ પર અગાઉથી જ લખી જવા)
	➢ મોબાઈલમાં રીંગટોન વાગે છે. ➢ હુ બહાર જાઉ ત્યારે ચંપલ પહેરીને જઉ છુ. ➢ પેંન્સિલથી સારા અક્ષર આવે છે. ➢ કાલે મે નવા ચંપલ ને મોબાઈલનું રમકડુ લીધાં ➢ પેન્સિલથી થાળીનુ ચિત્ર પાડો. ➢ એક થાળીમાં પેન્સિલ અને મોબાઈલ મૂકીને લાવો. ➢ ચેતને નોટબુકમાં પેન્સિલથી મોબાઈલ, થાળી અને ચપંલ ચીતર્યા છે. ➢ સંગીત ખુરશીમાં મે પેન્સિલથી થાળી વગાડી. ➢ મારા ચંપલમાં મોબાઈલની ડીઝાઈન છે. ➢ મોબાઈલમાં વોટસેપ ઉપર નવી જાતની થાળી આવી હતી.

સારાંશ

“આપણે જાતે નવી ભાષા બનાવી શકીએ. આ રીતે આપણને ઘણીવાર કામમાં લાગી શકે, જયારે આપણે જાહેરમાં ખાનગી / છુપી વાત કરવી હોય અથવા તો દુશ્મનથી છુપાવીને કઈક સંકેત મોકલવો હોય અથવા તો રમતમાં આગળ નીકળવા મિત્રને કઈ સંદેશો આપવો હોય ત્યારે.”

સ્વાધ્યાય

“ચોકલેટ, પંખો, ઘર, દુકાન – ના નવા નામો પાડી લાવો. તેના પરથી વાક્યો લખી લાવવા. “

પ્રવુતિ - ૬

હેતુ

વિધાર્થીઓમા ખીલી રહેલી મૌલિકતાને વધુ ખીલવવી.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ પોતાની કલ્પના મુજબ મૌલિક ચિત્રકામ કરશે.

સામગ્રી

૧. કોરા કાગળ, રંગ
૨. રોલ-અપ બોર્ડ (૧૫ વાક્યો લખેલું)

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ

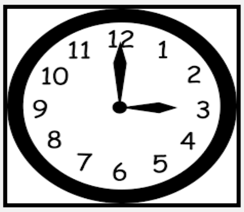

પ્રવુતિ - ૬

રીત	
૧	વિધાર્થીઓએ જાણિતી વસ્તુના પાડેલા નવા નામ ફરી સૌને યાદ કરાવવા, તેના ઉપરથી વાક્યો બોલવા કહેવુ. (૫-૧૦ મિનીટ)
૨	કેટલીક અન્ય વસ્તુઓ દર્શાવી, તેના પણ નવા નામ પડાવવા. (૫ મિનીટ)
૩	સૂચના "આજે આપણે નવી જાતનુ ચિત્રકામ કરવાનુ છે. આ ચિત્રકામ ઉપરથી આપણે એક ચિત્રવાર્તા બનાવીશું. પરંતુ તે પહેલા એક ચિત્ર દોરો, જેમા એક આંબો, માટી, ડુંગર, સુર્ય, મગર અને નદી હોય. નોંધ : સૌને કોરો કાગળ આપવો, ૧૦ મિનીટનો સમય આપવો. બધા દોરી લે પછી દરેકને રંગ આપવા.
૪	સૂચના "હવે આ ચિત્રમાં રંગ પૂરો. પરંતુ એક ધ્યાન રાખજો, કે વસ્તુઓ જેવી હોય છે એવા રંગ ન હોવા જોઈએ. દા.ત. સુર્યનો રંગ પીળો કે કેસરી પૂરવો નહી, કઈંક બીજો જ પૂરવો. એ રીતે દરેક વસ્તુઓના મૂળ રંગ કરતા તદ્દન જુદા રંગ પૂરો. (૧૦ મિનીટ)
૫	સૂચના "દરેક જણ પોતાના ચિત્રને મથાળુ આપો." "મારી દુનિયા". હવે સૌ એક બીજાના ચિત્રો જુઓ. (૫-૭ મિનીટ)
૬	જોયું, આપણા સૌના મનમાં પોતાની એક જુદી જ દુનિયા હોય છે, જે આવી રીતે આપણે જોઈ શકીએ છે. હવે આપણે બનાવીએ પોતપોતાની ચિત્રવાર્તા.
૭	દરેક જણને બે કોરા કાગળ આપવા. બેઉ કાગળની ચાર ગડી વાળીને દરેકના ચાર ચાર ભાગ પડાવવા. આમ એક વિધાર્થી પાસે, કુલ ૧૬ ભાગ (આગળ – પાછળ થઈને) હશે.
૮	સૂચના "બોર્ડ પર લખેલી વાર્તા વાચો. તેમા ૧૨ વાક્યો છે. દરેક વાક્ય માટે તમારે તમારા ૧૨ ખાનાઓમાં ચિત્ર બનાવવાના છે. બાકીના ખાનાઓમાં શુ કરવાનુ છે તે છેલ્લા કહેવામાં આવશે.

પ્રવૃતિ - ૬

રીત

૯	રોલ અપ બોર્ડ પર લખેલા આ ૧૨ વાક્યો બતાવવા
	✓ એક હોઝલખીઝું હતી. ✓ તે મીધામાં બેસીને જતી હતી. ✓ તેણે રસ્તામાં એક મોટુ ફાજુના જોયું. ✓ ફાજુમાની અંદર ઘણાબધા ટંયુલોમાં અને જીરાપીરા હતા. ✓ ટંયુલાના ઉપર ઘણાબધા નીનો બેસીને પમ્બુ મારતા હતા. ✓ આ બધુ જોવામાં જીરલટામ પડી ગઈ એટલે તે ખાર ચાલીને મીધા પાસે ગઈ પણ એ તો એક લાઈફુચી બની ગયું હતું. ✓ હોઝ્લખીઝુને પાલકો લાગી. ✓ તેણે ફુંછરઠાંપર જોયું ને એક ઝીકીનાણ શોધી લીધું ✓ ઝીકીનાણને ષણખા ફેરવીને તેણે તરત ટેનફુમાં બોળયું, અને લાઈફુમાં પર છાટ્યું ✓ લાઈફુમાં ફરી મીધા થઈ ગયું. તેમા બેસીને હોઝલખીઝુ ચાચરવા માંડી ને મોટેથી નુકતાનીટા લાગી. ✓ એ જોઈને બધા શીનોજી ભેગા થઈ ગયા, સાથે ફો ને ખુમાનીબા પણ આવ્યા. ✓ બધાએ એકબીજાના ગીપડઝ્મ મેળવ્યા ને એકબીજાના માહ્તે ચારનો મુકીને ગોરવા માંડ્યા.
	નોંધ : આ વાર્તા શિક્ષકે વાચી સંભળાવવી. પછી ચિત્રકામ માટે૧૫-૨૦ મિનીટ આપવી.
૧૦	બધાની વાર્તા લખાઈ જાય ત્યારે અથવા ૧૫-૨૦ મિનીટ પછી આ સૂચના આપવી “આ વાર્તામાં તમે નવા શબ્દો જોયા. એ શબ્દોનો અર્થ તમે શુ કર્યો, એ તમારે તમારા કાગળમાં બચેલી કોરી જગ્યામાં લખવાનું છે.
૧૧	સૂચના “હવે બધાએ પોતે કરેલા અર્થોની યાદી એકબીજાને બતાવવાની છે. “

સારાંશ

આપણે જોયુ કે આપણી દુનિયામાં શબ્દોના અર્થ આપણે જાતે બનાવી શકીએ. બીજુ એ કે આપણા જેવા વિચારો હોય, એવી દુનિયા આપણને દેખાય. દરેકના વિચારો જુદા હોય, કેટલાકના વિચારો બીજાને થોડા મળતા પણ આવે. એમ, તમારી અંદર તે દુનિયામાં બીજા લોકોમાં ઘણી વિવિધતા છે. “

સ્વાધ્યાય

સિંહ – સસલાવાળી જૂની વાર્તામાં તમારી રીતે નવા નામો પાડીને લખી લાવો.

પ્રવુતિ - ૭

હેતુ

વિધાર્થીઓમાં સર્જનાત્મકતા માટે બહોળો પાયો ઉભો કરવો.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ એક જ વસ્તુ માટેના નવા નિરીક્ષણો, જોડાણો અને વિચારો તથા દ્રષ્ટિકોણો ઉભા કરશે.
૨. તેમના નૈતિક વિચારોની સંખ્યા વધશે.
૩. તેમનામાં રહેલી સંસાધનવુતિ ખીલશે, જેથી તેઓ એક જ વસ્તુના વિવિધ ઉપયોગો અથવા જોડાણો કરી, થોડી અથવા સાદી વસ્તુઓમાથી સમ્રુધ્ધિ અનુભવવાની ક્ષમતા કેળવશે.

સામગ્રી

૧. ચિત્રો (જોડાણ ૩, ૪ મુજબ)
૨. તથા તેના વિશેના અભિપ્રાયોની યાદી,
૩. ડસ્ટર અથવા ઈંટ.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ

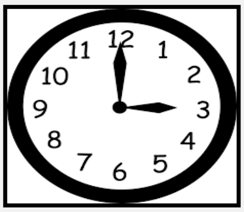

પ્રવુતિ - ૭

રીત	
૧	ચિત્ર બતાવી, તેમા શુ દેખાય છે તથા તેમા ચિત્રકાર શુ કહેવા માગે છે, તેના વિશે વિદ્યાર્થીઓના અભિપ્રાયો લેવા. (૧૦ મિનીટ)
૨	આ ચિત્ર વિશે બીજા લોકોએ આપેલા અભિપ્રાયો વાંચી બતાવવા.
3	*સારાંશ*
	"એક જ ચિત્રમાં અનેક સંકેતો નવી જ રીતે રજુ થઈ શકે એ સંકેતોને લોકો પોતપોતાની રીતે સમજી શકે."
૪	જોડાણ (૪) વાળુ ચિત્ર બતાવવુ અને તેના વિશે લખવા કહેવુ.
૫	૫- ૬ વિદ્યાર્થીઓને પોતપોતાનુ લખાણ વાચી સંભળાવવા કહેવુ.
૬	સૂચના "આવુ જ આપણે વસ્તુઓ સાથે પણ કરી શકીએ. જુઓ, આ એક ઈંટ છે. તેના વિશે હુ તમને કહી બતાવું"
૭	શિક્ષકે ઈંટ વિશે પોતાના વિવિધ દ્રષ્ટિકોણ કહી સંભળાવવા. જેમ કે,
	✓ આ ઈંટમાં મને એક નાનું ટેબલ દેખાય છે. ✓ આ એક ભગવાનની મુર્તિ છે. ✓ આ એક પાટલી છે. ✓ મને આ એક રમકડુ લાગે છે. ✓ મને લાગે છે કે આ કોઈ ખજાનાની ચાવી છે. ✓ એવુ બને કે આ ઈંટ કીડીનો મહેલ હોય. ✓ આ કોઈ ઠીંગુજીનો ખાટલો છે. ✓ આ કોઈ ચિત્રકાર માટે રંગપૂરણી માટેની ડીશ છે. ✓ આ ઈંટને હુ પેપર પર મૂકવાના પેપરમેટ તરીકે જોઉ છું

પ્રવુતિ - ૭

રીત	
૮	હવે વિદ્યાર્થીઓ સામે વારાફરતી રૂમાલ, પથ્થર ને કાગળ મૂકતા જવા અને દરેક વસ્તુ વિશે બને તેટેલા વધારે અભિપ્રાયો બોલાવતા જવા

સારાંશ

એક જ વસ્તુ અનેક રીતે જોઈ શકાય. આવી દ્રષ્ટિ હોય તો થોડીક વસ્તુઓમાથી પણ વધુ કામ થઈ શકે, વધારે મજા લઈ શકાય.

સ્વાધ્યાય

તમારા ટૂથબ્રશ વિશે આવા વિવિધ અભિપ્રાયો લખી લાવો.

પ્રવુતિ - ૮

આ પ્રવુતિ ધો.
૧ - ૪ માં પણ
છેલ્લા કરાવવી

હેતુ

વિધાર્થીઓમાં ખીલી ઉઠેલી સર્જનાત્મકતા વિચારોને સમસ્યા ઉકેલ તરફ વાળવા.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ તેમના મૌલિક વિચારોની સંખ્યા વધારશે.
૨. તેઓ તેમની આગવી રીતે સમસ્યા ઉકેલ લાવશે.

સામગ્રી

૧. પથ્થર

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ થી ૧ કલાક

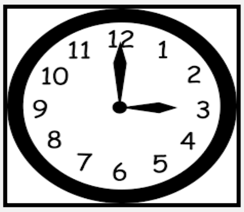

પ્રવુતિ - ૮

રીત	
૧	આ પ્રસંગવાર્તા સંભળાવો.
	૧૦ સસલા એક જંગલમાં રહેતા હતા. જંગલની સામે બીજુ જંગલ હતુ, વચ્ચે નદી હતી. આ સસલાઓને સામેના જંગલમાં મોટા ગાજર ખાવા જવુ હતુ પણ નદીમાં ઘણાબધા મગર હતા. તો સસલાઓ કેવી રીતે જાય? દસે દસ સસલાઓએ પોતપોતાની રીત અપનાવી.
સસલુ ૧	એક મોટો જંગલી વેલો લીધો અને છેડો તાડના ઊંચા ઊંચા ઝાડ પર ઊંચે બાંધ્યો. પોતાના મિત્ર કાગડાને કહ્યુ કે તે આ વેલાનો બીજો છેડો લઈને સામા જંગલના એટલા જ ઊંચા ઝાડ પર બાંધી આવે. આ રીતે વેલો બંધાઈ ગયો એટલે એમા બીજા નાના વેલાની ગરગડી કરીને સસલુ વેલાના દોરડા ઉપર એકથી બીજે છેડે સરકી ગયુ.
સસલુ ૨	તેણે મોટા વડ્ની મોટી વડવાઈનો ઝુલો ખાધો ને સામે જઈ, કુદી પડયું.
સસલુ ૩	મોટા ઝાડ કાપ્યા, તેનો પુલની જેમ ગોઠવીને તેના પરથી ફટાફટ દોડી ગયું.
સસલુ ૪	નદીમાં જ્યા વધારે પથ્થરો ને મોટા ખડક હતા, ત્યા મગર નહોતા આવતા, એ વાત તેણે શોધી નાખી, અને એ પથ્થરો ઉપરથી કુદતુ કુદતુ સામે જતુ રહ્યુ.
સસલુ ૫	ગેસ ભરેલા ફુગ્ગા લીધા અને ઉડ્તું ઉડતુ સામે ગયુ.
સસલુ ૬	મજબુત પતંગ બનાવી, તેના પર લટકી ગયું ને બીજા મિત્રોએ તે પતંગ ચગાવી આપી.
સસલુ ૭	પીપડા જેવી હોડી બનાવી, તેમા બેસીને નદી પાર કરી.
સસલુ ૮	એ ગયુ જ નહી; પણ તેણે નંબર ૭ પાસે ગાજર મંગાવી લીધા.
સસલુ ૯	એક મોટી ડાળી કાપી. એ ડાળી પર જંગલમાં મરી ગયેલા પ્રાણીઓનું માંસ લગાડી દીધું એ ડાળી જેવી પાણીમાં નાખી, કે બધા મગર એને માંસ સમજીને ખાવા આવ્યા.
	સસલાએ ડાળી એવી રીતે નાખી હતી કે તે નદીના સામસામા છેડે ગોઠવાય. એટલે મગરો પણ એવા આડા જ ગોઠવાઈને ખાવા લાગ્યા. મગરની પીઠનો પુલ બની ગયો. એની ઉપર થઈને સસલુ ઝડપથી સામે જતુ રહ્યુ.
સસલુ ૧૦	એક મરેલા મગરનુ ચામડુ ઓઢીને નદી પાર કરી ગયુ.

પ્રવુતિ - ૮

રીત	
૨	સૂચના "આપણે જોયુ કે એક જ કામ કરવા માટે અનેક રસ્તા હોય. તમે સસલાની જગ્યાઓ હો તો શુ કરો ? જો તમે અગિયારમુ સસલુ હો તો શુ કરો ? (૧૦ મિનીટ ચર્ચા કરવી)
3	સુચના : ૫ ની ટુકડીમાં બેસો. હવે તમારે એક કામ તમારી રીતે કરવાનું છે. જુઓ, આ ૧૦ પથ્થર છે. તેમને ઉચકયા વગર એને આ વર્ગની સામેની બાજુ લઈ જવાના છે. ચાલો, એક પછી એક જણ કરી બતાવો. એકની એક રીત બીજીવાર કરી શકાશે નહી.
	નોંધ : થોડાક વજનદાર હોય તેવા ૧૦ પથ્થરને વર્ગની એક તરફ મુકવા અને દરેક જુથને પોતાનો આઈડીયા અજમાવવા વારાફરતી બોલાવવા.
૪	બધા પોતપોતાની રીત આજમાવી જુએ, પછી ફરીથી બધાને એક એક વખત હજી નવી રીતે આ કામ કરવ કહેવું. છેલ્લે જ્યા સુધી એકપણ જણને નવા વિચાર આવતા રહે, ત્યા સુધી નવી રીત અજમાવવા દેવી. વિધાર્થીઓ વચ્ચે અટકી જાય તો શિક્ષકે પોતાની રીત દર્શાવી, પ્રોત્સાહન આપવું.

સારાંશ

"આપણે મગજને જેટલુ છુટ્ટુ મૂકીએ અને જેટલુ કામે લગાડીએ, તેટલુ એ વધારે સારી રીતે ચાલે છે. જીવનમાં આવતી નાની-મોટી મુશ્કેલીઓમા પણ આ રીતે અનેક ઉપાયો કામ લાગી શકે છે.

સ્વાધ્યાય

"એક ડુંગર પર તમારે ૧૦ કિલો લોખંડનું પીપડુ પહોચાડવાનુ છે. કેવી કેવી રીતે પહોચાડશો ? ઓછામાં ઓછી દ્સ રીતે લખી લાવો."

પ્રવુતિ - ૯

હેતુ

વિધાર્થીઓ વધુ કલ્પનાશીલ બને, સર્જનાત્મક્તા માટે વધુ સમ્રુધ્ધ બને.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ એક જ બાબત/વસ્તુની વિવિધ ઉપમાઓ આપશે.
૨. પોતાની આ અલંકારિકતા દ્વારા તેઓ કાવ્યરચનામાં ભાગ લેશે.

સામગ્રી

૧. થોડોક મોટો, એકબાજુથી થોડો ખરબચડો, બીજી તરફથી લીસો હોય એવો; થોડો રંગીન પથરો.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ થી ૧ કલાક

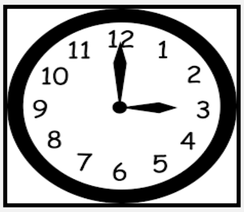

પ્રવુતિ - ૯

રીત	
ભાગ - ૧	
૧	સૌને વર્તુળાકારે બેસાડવા.
	સૂચના "જોડાણ (i) માં આપેલી કવિતા વાચી સંભળાવવી. તેમા આપેલા વર્ણન વિશે થોડી વાતો કરવી.
૨	વારાફરતી દરેકના હાથમાં આ પથરો આવશે. જેના હાથમાં આવે, તેણે એ પથરા વિશે૧ વર્ણન બોલવાનું.
૩	શરૂઆત શિક્ષકે કરવી. એક સારૂ વર્ણન બોલી બતાવવુ. જેમ કે, "આ પથરો ભારે છે." પછી દરેકને એ પથરો પાસ કરતા જઈ, ફકત એક-એક વર્ણન બોલાવવુ. મુખ્ય વર્ણનો બોર્ડ પર લખવા. પોતે જુદી જાતના વર્ણન ખાસ ઉમેરવા જેમકે "આ પથરો મનમાં ગીત ગાય છે. "
૪	સૂચના ૨ "આ પથરો તમને ભારે, રંગીન, લીસો, ચળક્તો, વિચિત્ર, ખરબચડો, કાળો, સારો, ખરાબ, ગાતો, હસ્તો, રડતો, ઊંઘતો લાગે છે. હવે તમારે એવું કહેવાનુ છે, કે પથરો કોના જેવો છે ? એટલે કે, કોના જેવો લીસો કે ખરબચડો કે રંગીન...... એ રીતે જેમકે હુ કહુ છુ કે આ પથરો માથાના દુ:ખાવા જેટલો ભારે છે. અથવા તો આ પથરો એટલો લીસો છે જાણે કે સાઈક્લની બેરીંગ. આ રીતે તમારે બોલવાનુ છે. "
૫	જે બોલતુ જાય, તે શિક્ષકે બોર્ડ પર સામસામે લખવુ. જેમ કે, ખરબચડો – ખજૂરીના થડ જેવો. રંગીન – સપના જેવો.
૬	"હવે આપણા આ વિચારો ઉપરથી એક પથ્થરગીત બનાવીએ. પેલુ ગીત છે ને , "ધોળુ ધોળુ સસલુ આમ દોડે તેમ દોડે. ": ને "હાથીભાઈ તો જાડા, લાગે મોટા પાડા" એવું.
	જેમકે, ભારે ભારે પથરો, જાણે લોખંડનો ટુકડો. લીસો લીસો પથરો, માખણનો કટકો. આમ દોડે, તેમ દોડે, કોઈ ગ્રહનો ટુકડો. એ તો રંગીન છે, જાણે એમા સાંજ પુરી છે. એ તો હસે છે, જાણે એની આખો ભૂરી છે. આવુ ગીત તમે પોતાની રીતે બનાવો."

પ્રવુતિ - ૯

રીત	
૭	ગીત બનાવવા ૧૫ મિનીટ આપો. એકબીજામાથી સહેજપણ જોતા ન હો.
૮	બધા ગીત બનાવી લે, પછી એકબીજાને પોતપોતાના ગીત બતાવવા કહો.

સારાંશ

આજે આપણે બની ગયા કવિ ને કવિ તો આકાશથી ઊચે ને સાગરથી ઊડે જાય. તમે પણ એવુ જ કર્યુ. શાબાશ. મજા આવી ગઈ ! હવે તમને મન થાય તેવું બીજુ ગીત બનાવી લાવજો. કોનુ બનાવશો ? તમારી પેન નું ગીત બનાવી લાવજો.

સ્વાધ્યાય

તમે ફિલ્મીગીતો સાંભળો છો – એમાં 'દિલ' વિશે કેટલી ઉપમાઓ છે ? યાદી બનાવી લાવો.

રીત	
ભાગ - ૨	
૧	સૌના પેન ગીત જાતે વાચી સંભળાવવા કહેવુ. જો જાતે ન વાંચે, તો બાજુમાં બેઠેલા વિધાર્થી વાચી આપે.
૨	સૂચના "ખુબ મજાની કવિતાઓ બનાવી તમે હવે આજે આપણે જુની કવિતાને નવી બનાવી શકીશું ચાલો, કરી જોઈએ!
3	જોડાણ – ii માં આપેલી કવિતા બોર્ડ પર લખવી. સૌને ઉતારી લેવા કહેવું.

પ્રવુતિ – ૧૦

હેતુ

વિદ્યાર્થીઓમાં સર્જનાત્મકતાના વિવિધ અનુભવો સંવેદવાની ક્ષમતા વિક્સાવવી. તે માટે તેમનામાં પરિસ્થિતિ, ક્રિયાઓ તેમજ પદાર્થોમાં રહેલી વિવિધતાઓને પરખવાની શક્તિ ખીલવવી. આ શક્તિ તેમની પોતાની મૌલિકતા અને વૈવિધ્ય ખીલવવા.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ એકસરખા ચિત્રો, ક્રિયાઓ અને પદાર્થોમાં રહેલા તફાવત ઓળખશે.
૨. આ વિવિધતાને તેઓ પોતાની નવી રીતે, એકથી વધુ રીતે આગળ વધારશે.

સામગ્રી

૧. જોડાણ – તફાવત શોધો ચિત્રો.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ થી ૧ કલાક

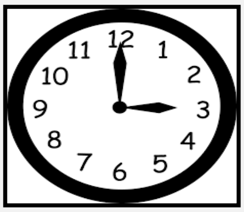

પ્રવુતિ – ૧૦

રીત	
૧	વિદ્યાર્થીઓને 3-3 ની ટુકડીમાં બેસાડી, 'તફાવત શોધો' વાળા ચિત્રોની ૧-૧ જોડ આપવી. (૫ – ૭ મિનીટ)
૨	ટેબલ ઉપર પાણીની બે બોટલ (જુદી જુદી) મુકવી. બેઉમાં જુદા પ્રમાણમાં પાણી ભરવુ. સૌને આ બોટલમાં દેખાતો તફાવત બોલવા કહેવુ. (૫ – ૭ મિનીટ)
3	
૪	એ બોટલમાથી શિક્ષકે પાણીનો ઘૂટડો ભરવો. પોતે કરેલી એ ક્રિયાને ક્રમશ: બોલી બતાવવા કહેવુ. ફરી એજ બોટલમાથી પાણીનો ઘૂટડો ભરવો. હવે સૌને પુછવું "મૈ બે વખત આ બોટલમાથી પાણી પીધું એ બેઉ વખત આખી ક્રિયામાં તમને શુ-શુ ફરક લાગ્યો? પહેલા મે શુ કર્યુ હતુ જે આ વખત કરતા જુદૃ હતું ?
	નોંધ : (૧) વિધાર્થીઓ બોલી રહે પછી તેમના નિરીક્ષણમાં જે વાતો ન આવી હોય એ વાતો શિક્ષકે કહી બતાવતી. (૨) ક્રિયા કરતી વખતે શિક્ષકે જાણીજોઈને પોતાના હાવ-ભાવ અને હલન ચલનમાં ફેરફાર કરવા. જ્યારે તે પોતે બીજી વાર પાણી પીવે ત્યારે તેણે ટચલી આંગળી હલાવવી, હોઠ થોડા વાકા કરવા, નાનો ખોખારો ખાવો, પગના આંગળા થોડા હલાવવા – આવા બધા નાના-મોટા ફેરફાર કરવા અને જયારે વિધાર્થીઓ તફાવત દર્શાવતા હોય ત્યારે, આ પૈકી જે તફાવત તેમના ધ્યાનમાં ન આવ્યો હોય તેના પ્રત્યે ધ્યાન દોરી બતાવવું. (3) • બે વિધાર્થીઓને બોલાવી, એ ટેબલ પર પડેલી બોટલોમાથી એક જ બોટલમાથી તેમને વારાફરતી પાણીનો ઘૂટડો ભરવા કહેવું. • એ બે વિધાર્થીઓની પાણી પીવાની ક્રિયામાં શુ – શુ તફાવત હતો, એ વિધાર્થીઓને જણાવવા કહેવું. જે તફાવત તેમના ધ્યાનમાં ન આવ્યો હોય, તે તફાવત શિક્ષકે કહી બતાવવા.

પ્રવુતિ – ૧૦

રીત	
૫	અહી આપેલા એક પત્રિય અભિનય અગાઉથી તૈયાર કરાવીને ભજવવા. [અમીતને એકટર બનવાનુ ગમે છે. એની માટે તે ફિલ્મોમાં હીરોની જેવી જુદી જુદી એન્ટ્રી બતાવતા હોય, એવી પોતે કરી જોવાની પ્રેકટીસ કરે છે. રૂમમાં દાખલ થવા માટે તે જુદી જુદી રીતે આવે છે. વાકો -> ઉંધો -> કુદકા મારતો -> કઈક ચાવતો -> ગરબા રમતો -> વિચારોમા હોય તેમ.]
૬	હવે આ એન્ટ્રીઓને વિવિધ રીતે, પોતપોતાની રીતે કરી બતાવવા માટે વિધાર્થીઓને વારાફરતી બોલાવો.

સ્વાધ્યાય

બે પાંદડા લો, તેમા શુ – શુ જુદુ દેખાય છે, તે દર્શાવતુ ચિત્ર દોરી લાવો.
બે પાંદડા દોરી, તેમા દેખાતા તફાવત દોરી, તે તફાવત ચિત્ર દ્વારા દર્શાવવા.

પ્રવુતિ – ૧૧

હેતુ

વિદ્યાર્થીઓ એક જ વસ્તુમાં રહેલી અનેક ઉપયોગી સંભાવનાઓ વિચારી શકે, પોતાના તરફથી નવી સંભાવના ઉમેરી શકે.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિદ્યાર્થીઓ તેમની પરિચિત વસ્તુના જાણીતા ઉપયોગ કરતા જુદા પ્રકારના ઉપયોગો વિશે જાણશે
૨. તેઓ પોતે પણ કેટલીક પરિચિત વસ્તુઓના તદ્દન નવા ઉપયોગો વિચારી, નિદર્શન કરી બતાવશે.

સામગ્રી

૧. પાતળો ગમછો / રૂમાલ,
૨. બોલ, છાપા, કાતરો, ગુંદર.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૪૫ મિનીટ થી ૧ કલાક

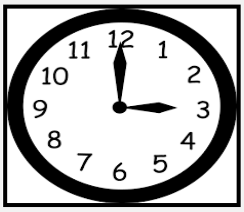

પ્રવુતિ – ૧૧

રીત	
૧	આ વાર્તા સંભળાવવી "ઔરંગઝેબે પોતાના પિતા શહાજહાનને નજરકેદ રાખ્યા હતા. તેમના ઉપર ઘણા નિયંત્રણો લાદયા હતા. એમાનું એક નિયંત્રણ એવું હતું કે શાહજહાને પોતાના ખોરાકમાં દર મહિને માત્ર એક જ ધાન પસંદ કરવાનુ, જેમાથી બનાવેલી વાનગીઓ જ તે ખાઈ શકે. શાહ્જહાને 'ચણા' પસંદ કર્યા. કારણ કે તેમાથી ચણાનો નાસ્તો, કઠોળનુ શાક, ચણાના લોટના પુડા, ભજીયા, ખમણ, ઢોકળા, મગજ, લાડુ, બુંદી, જલેબી, ગટ્ટાનુ શાક, બેસન, પુરી, કઢી, સેવ એમ અનેક વાનગી તે ખાઈ શકે !
	હજી એક પ્રસંગ સંભળાવવો. એક બાવાજી હતા. તેમની પાસે આવો એક જ અંગૂછો હતો. તેથી એ એક જ અંગૂછાથી જ તે ઘણુબધુ કામ ચલાવતા હતા. રાત્રે એનુ ઓસીકુ, સવારે એનો ફેટો, પછી નદીએ નહાય ત્યારે કિનારા પર એ પાથરી દે, તેમા લોકો કઈ ને કઈ ફળ મૂકે, પછી એ ફળને બાજુમાં મૂકી અંગૂછાથી શરીરને લૂછી લે, ને પાછા ફળને અંગૂછા બાંધી, ઝૂપડીએ જાય. ફળ ખાઈને એજ અંગૂછામાં લોટ માંગી લાવે, ચૂલા પર રોટલા બનાવે ત્યારે તેનાથી જ ચૂલામાં પવન નાખે પછી એને જ પાથરીને જમવા બેસે. જમીને વાસણ માંજીલે પછી એજ અંગૂછાથી વાસણ કોરા કરે. બપોરની ગરમીમાં એ અંગૂછાને પાણીમાં બોળીને માથા પર મૂકી રાખે. એમની પાસે ડોલ ન હતી એટલે તુલસીને પાણી પીવરાવવા અંગુછાને પાણીમાં બોળી લાવીને તૂલસી પર નીચોવી દે. એમની પાસે ખિસકોલીનુ એક બચ્ચુ હતું. આ અંગૂછાના છેડાથી એ બચ્ચાના મોઢા બાવાજી દુધના ટીપાં નાખે. ને પોતાને શરદી થાય ત્યારે તે જ રીતે નાકમાં ય તેલના ટીપા નાખે. અંગૂછાથી જે દોરા છૂટા પડી જાય, બાવાજી તે દોરા ગૂથીને દિવેટ બનાવે અને તેનો દિવો કરે. ઘણીવાર નાના બાળકો રમવા આવેતો આ અંગૂછામાથી ઢીંગલી બનાવીને રમાડે.
૨	આ બે વાર્તાની ચર્ચા કરી, પુછવું "બોલો, એક જ વસ્તુના કેટલા કેટલા ઉપયોગ થયા! બાવાજી તો હજી ઘણા ઉપયોગ કરતા, પણ એની વાત માંડીએ તો આખો તાસ પૂરો થઈ જાય. તમે કહો જોઈએ, હજી એ અંગૂછાનો શુ-શુ ઉપયોગ કરતા હશે ? થોડીવાર સુધી (૫ મિનીટ) જવાબ લેવા
૩	આજે આપણે પણ એક જ વસ્તુના અનેક ઉપયોગ શોધી નાંખીએ. પણ શરૂઆત તમારી પ્રિય રમતથી કરીશુ. દરેકના હાથમાં વારાફરતી આ બોલ આવશે. એનાથી શુ રમી શકાય, કેવી રમત રમાય, એની એકટીંગ કરીને બતાવવાની. એકની એક સમત બીજીવાર નહી ચાલે.
૪	શિક્ષકે ઉંધા ફરીને થાળી કે બીજુ કઈક વગાડવું, બોલ વિધાર્થીઓ એકબીજાને પાસ કરે, જ્યા સંગીત અટકે, તે વખતે જેના હાથમાં બોલ હોય તેણે રમતની એકટીંગ બતાવવાની.
૫	હવે બોલની જેમ જ છાપુ ફેરવવું. તેના ઉપયોગ બોલી બતાવવા કહેવું. જે જે ઉપયોગ બોલાતા જાય, તે તે બોર્ડ પર લખતા જવા.

પ્રવુતિ – ૧૧

સારાંશ

આજે આપણે બની ગયા કવિ ને કવિ તો આકાશથી ઊચે ને સાગરથી ઊડે જાય. તમે પણ એવુ જ કર્યું. શાબાશ. મજા આવી ગઈ ! હવે તમને મન થાય તેવું બીજુ ગીત બનાવી લાવજો. કોનુ બનાવશો ? તમારી પેન નું ગીત બનાવી લાવજો.

સ્વાધ્યાય

તમારી પાસે પુસ્તક મુકવાનુ જે દફતર છે, તેના જુદા જુદા ઓછામાં ઓછા ૧૦ ઉપયોગ લખી લાવજો.

નોંધ : શિક્ષકે પોતે ઓછામાં ઓછા ૨૦ ઉપયોગ, વિચારીને લખી રાખવા. ખાસ કરીને એવા ઉપયોગ, જે વિધાર્થીઓના મનમાં સરળતાથી આવે નહી. જેમ કે.

- દફતરનો હીચકો
- ઢીંગલી ઘરનો તંબુ.
- અનાજ દળાવવા માટે લઈ જતી વખતે અનાજ તરવું
- પાલતૂ પ્રાણીના બચ્ચાનુ ઘર.
- શીકું
- ફોટો ફ્રેઈમ

પ્રવુતિ – ૧૨

હેતુ

વિધાર્થીઓ પંચેન્દ્રિયગત અનુભવો વધુ સંવેદનશીલતાથી લઈને સવેદનશીલ નિરીક્ષણક્ષમતા વિક્સાવે

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ વધુ બારીકાઈથી જોઈને, અગાઉ કરતા વધુ ધ્યાનથી સાંભળીને, વધુ સંવેદનાથી સ્પર્શીને, વધુ એકાગ્રતાથી ચાખીને તેમજ વધુ તીવ્રતાથી સુંઘીને વિવિધ નિરીક્ષણો કરશે

૨. તેઓ પોતાના આ નિરીક્ષણોને પોતાના અન્ય નિરીક્ષણો સાથે સરખાવીને મૌલિક અને નવીન સરખામણીઓ સર્જશે.

સામગ્રી

૧. ચિત્ર ૧ અને ૨ (જોડાણ)

૨. પશુ-પક્ષીઓના આવાજ્નું રેકોર્ડીંગ

૩. પાંદડા, પથ્થર, સેન્ડ પેપર

૪. લખોટી, પીછું, આસપાસ મળતા ફૂલ, કાંસકો, ટુથબ્રશ, નાનો અરીસો, ઘંટડી.

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૧ કલાક

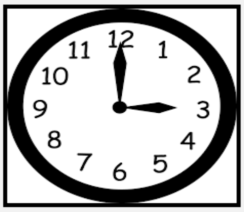

પ્રવુતિ – ૧૨

રીત

ભાગ - ૧					
૧	સૂચના “આ ચિત્ર જુઓ, શુ-શુ દેખાય છે ? “				
૨	ચિત્રમાં દેખાતી વસ્તુઓની ઉપમા આપી બતાવો. જુઓ, આ ચિત્રમાં (જોડાણમાં આપેલ ચિત્ર ઉપમા મુજબ કહી સંભળાવવું)				
3	તેમા આપેલી કાવ્ય-પંકતિ સંભળાવવી.				
૪	બીજૂ ચિત્ર બતાવવું, પૂછવુ, “આમાં દેખાતી વસ્તુઓને ઉપમાઓ આપો. “				
૫	જે વિધાર્થીઓને બોલવુ હોય તેને બોલવા દેવા. વસ્તુઓના નામ બોર્ડ પર લખી, તેની ઉભી કોલમ બનાવી દેવી દરેક વસ્તુની કોલમમાં તેની ઉપમા લખતા જવુ.				
		નદી	વૃક્ષ	સુર્ય	
૬	આ ઉપમાનો ઉપયોગ કરી, ચિત્રમાથી કાવ્ય-પંકતિઓ લખવા કહેવુ. જાતે બનાવી, લખવા કહેવુ				

પ્રવુતિ – ૧૨

રીત	
ભાગ - ૨	
૧	વિધાર્થીઓને વર્તુળાકારે છૂટા છૂટા બેસાડો.
૨	આંખ બંધ કરી કયા કયા અવાજ સંભળાય છે તે ધ્યાનથી સાંભળવા કહો. (૩ મિનીટ)
૩	કોને કોને શુ શુ સંભળાયુ, તે લખી લેવા કહો.
૪	૩- ૪ વિધાર્થીઓને વારાફરતી કોઈ ૧ અવાજ (તેમણે સાંભળેલો આવાજ) કહેવા કહો. બોર્ડ પર નોંધો.
૫	દરેક જણ બોલી લે પછી પૂછો, "હજી કોઈ અવાજ નોંધવાનો રહી જાય છે ? " જો કોઈ નોંધાવે, તો બોર્ડ પર ઊમેરી લો. આ યાદી સૌને ઉતારી લેવા કહો
૬	ફરી આંખો બંધ કરાવી, હજી એકવાર વધુ સાંભળવા કહો. (૩-૪ મિનીટ)
૭	પૂછો, "બોર્ડ ઉપરની યાદી સિવાય કશુ સંભળાયુ ?" જો કોઈ નોંધાવે, તો નોંધી લો.
૮	પૂછો "આ યાદી સિવાયના કયા ક્યા અવાજ તમે જાણો છો? વિધાર્થીઓ બોલે તે મુજબ ઓર્ડ ઉપરની યાદીને લંબાવતા જવું. પોતે પણ પોતાના તરફથી એમાં અવાજોની યાદી ઉમેરવી.
૯	સૂચના "આ યાદીમાથી એકબીજાને મળતા આવતા અવાજો કયા છે ? સરખા હોય, મળતા આવતા હોય, તેની જોડી બનાવો જેમ કે, લોખંડનો પલંગ ખસેડવાનો અવાજ– બાળકોની ચીસનો અવાજ. અથવા ઘંટડીનો અવાજ – છોકરીના હસવાનો આવાજ, ઘોંઘાટ – શાક માર્કેટનો ઘોંઘાટ.

પ્રવુતિ – ૧૨

રીત

ભાગ - ૨

૧૦	આ ફકરાની ખાલી જગ્યામાં યોગ્ય ઉપમાઓ મૂકો
	રેખાના ગામમાં એક નદી હતી. ડુંગર ઉપરથી તેનો ધોધ પડે, તે તો જાણે ____________ જેવો જ દેખાય ! આ ઊચાં ડુંગર ઉપરથી ઉગતો સુર્ય _________ જેવો લાગે. આખુ ગામ ત્યારે સોનેરી રંગથી ભરાઈ જતું ના હોય, એવું ચમકે. ત્રણ ચાર ગામ પસાર કરીને આ નદી દરિયામાં ભળી જતી હતી. જાણે _______________ માં _____________ ભળી જાય. દરિયો તો એવો, જાણે ____________________ જ જોઈ લો. એના કિનારે આવેલા એકસરખા સરુના ઝાડ એવા દેખાય જાણે __________________ ને. દરિયાનો અવાજ એવો, જાણે ______________ સરુના ઝાડમાથી પવન વાય, ત્યારે એવું સંભળાય જાણે કે _________________________ ન હોય! દરિયાકિનારે રમવા આવતા બાળકોને સાંભળીને એવુ લાગે જાણે __________________ તે જ સાંભળતા હોઈએ ! એ બાળકોની પાછળ ઘણીવાર ગુસ્સે થયેલા તેમના મા-બાપની બૂમો એવી સંભળાય, જાણે _________ ! આ બધુ જોતા જોતા સાંજનો સૂરજ દરિયામાં કૂદવાની તૈયારી કરે. આકાશ ત્યારે એવું રંગીન લાગે, જાણે ________________________ પછી ધીમેથી પૂનમનો ચંદ્ર આવે, જાણે ____________ આવ્યો! રાતની શાંતિમાં દરિયો. એવો સંભળાય જાણે ____________ કોઈ કોઈ વાર માછીમારોની હોડીઓ ને તેમાથી આવતાં દૂર – દૂર ના ગીતો સાંભળતા સાંભળતા ગામ આખુ મીઠી ઊંઘમાં સૂઈ જાય, જેમ કે કોઈ __________________________

સ્વાધ્યાય

તમે કેટલી કેટલી ગંધ સુગંધ ઓળખો છો ? યાદી બનાવી લાવો.

નોંધ : આ પ્રવુતિ જેવી જ પ્રવુતિ ગંધ, સ્પર્શ, સ્વાદ માટે પણ કરાવી શકાય. તે માટે સામગ્રીમાં લખેલી વસ્તુઓ તથા એવી બીજી વસ્તુઓ વાપરી શકાય.

પ્રવુતિ – ૧૩

હેતુ

વિધાર્થીઓમાં સર્જનાત્મક સમસ્યા ઉકેલનું કૌશલ્ય અને આંતરસૂઝ ખીલે.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ એક સમસ્યાના અનેક નવી જાતના, અમલમાં મૂકી શકાય તેવા ઉપાયો શોધશે, અમલમાં મૂકશે.
૨. તેઓ એક સમસ્યાના ઉપાય માટે અનેક વિકલ્પો વિચારશે.

સામગ્રી

૧. પેન્સિલ
૨. ૨૫૦ ગ્રામની પાણીની બોટલ (ખાલી)

પ્રવુતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૧ કલાક

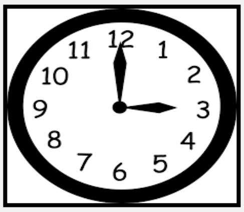

પ્રવુતિ – ૧૩

રીત

૧	આજે ફરી નવી રમતો રમીશુ ને ? ચાલો, આ બોટલને આંગળી અડકાવ્યા વગર પાડી બતાવો. દરેક વિધાર્થીને વારાફરતી તક આપવી. એક વિધાર્થી જે રીતે અપનાવે, તેનુ પુનરાવર્તન કરવાની છૂટ આપવી નહી. (૧૦-૧૨ મિનીટ)
૨	પૂછો "તમે લગ્નમાં જવા માટે સફેદ શર્ટ પહેરીને નિકળ્યા છો. હવે કપડા ઉપર કાળો ડાઘો પડ્યો છે. ડાઘો છૂપાવવા શુ-શુ કરશો? " વિધાર્થીઓના જવાબો બોર્ડ પર લખતા જવા. છેલ્લે પોતાના તરફથી કોઈ નવો જ ઉપાય ઉમેરી દેવો.
૩	"બીજી રમત. તમારા કાગળમાં પેન્સિલથી એક લીટી પાડો. રબર વગર ભૂસી બતાવો. (૧૦-૧૨ મિનીટ)
૪	હવે સૌને ૫-૫ જૂથમાં વહેચી દેવા. સૂચના "દરેક જૂથમાથી ૧ જણ જોકર બનીને આવશે.ન તેને જોકર બનાવવા જૂથના બાકીનાએ મદ્દ્દ કરવાની. અહી પડેલી વસ્તુઓનો પૂછ્યા પછી ઉપયોગ કરી શક્શો, ૭ મિનીટમાં કયા જૂથનો જોકર સૌથી રમુજી બનીને આવે છે?
૫	વર્ગના બારણાને સ્ટોપર / આગળો બંધ કર્યા વગર ફીટ બંધ કરી બતાવો.
	નોંધ : દરેક વિધાર્થીને તક આપવી.એક રીતનું પુનરાવર્તન થવા દેવું નહી.

સ્વાધ્યાય

- ઘરમાં પાણી બચાવવા માટે શુ – શુ કરી શકાય, તેની યાદી બનાવી લાવજો. નોંધ : આ પ્રવુતિ આગળ વધારવા પ્રશ્નો લઈ, થોડા થોડા દિવસે ચર્ચા કરી શકાય.
- ખુબ ગરમીમાં પંખા કે એ.સી વગર ઠંડક મેળવવા શુ-શુ કરી શકાય ?
- ખુલ્લા ખેતરમાં જઈએ, ને અચાનક વરસાદ પડે તો કેવી કેવી રીતે ભીંજવાથી બચાય ?
- ટપાલખાતાની સેવા ન હોય, કુરીયર સેવા પણ ન હોય, તો તમારો પત્ર બીજાને ત્યા પહોચાડવા શુ શુ કરી શકાય ?

પ્રવુતિઓ

૧. ફુટપટ્ટી વગર એકદમ સીધી લીટી પાડી બતાવો.
૨. લાકડીની સળીને આંગળીથી ઊચક્યા વગર ટેબલના એકથી બીજે ખૂણે પહોચાડો.
૩. રંગ વાપર્યા વગર નકશામાં સ્થળો જુદા દર્શાવો.
૪. ડમ શેરાઝ રમો. (અભિનય દ્વારા પિક્ચરનું નામ ઓળખી બતાવવુ.)

પ્રવૃતિ – ૧૪

હેતુ

વિદ્યાર્થીઓની કલ્પનાશક્તિને વધુ સર્જનાત્મક બનાવામાં મદ્દદ્રૂપ થવુ.

અપેક્ષિત વર્તન

૧. વિધાર્થીઓ પોતાના અનુભવોનું ફરીથી ઝીણું અવલોકન કરશે
૨. તેઓ પોતાના અનુભવોના મૌલિક નિરીક્ષણને આધારે મૌલિક્ નિબંધ લખશે.

સામગ્રી

૧. જોડાણ ૨ (નિબંધ)

પ્રવૃતિ માટેનો અંદાજીત સમય

૧ કલાક

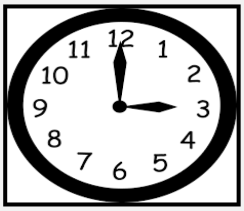

પ્રવુતિ – ૧૪

રીત	
૧	સૂચના : "હુ કાલે એક પુસ્તક વાચતી હતી. તેમાથી એક સરસ નિબંધ તમને ય વાચી સંભળાવવાનું મન થયું. સાંભળો."
૨	જોડાણમાં આપેલો નિબંધ વાચી સંભળાવવો.
૩	"આ નિબંધ શિયાળા વિશે હતો ને ? જોયુ, કેવી મજા પડી છે આવા સુંદર વર્ણનો વાચવાની !તમને ખબર છે, આપણે પણ આવુ લખી શકીએ. તેની માટે જો કઈ જોઈએ, ત બરોબર જોતા જવાનું ને તેની સરખામણી જાતજાતની વસ્તુઓ સાથે કરતા જવાનુ. તો ચાલો, કહો જોઈએ, ચોમાસાની ઋતુમાં તમને શુ-શુ જોવા મળે છે ?
૪	જે જવાબ આપતા જાય તે બોર્ડ પર લખતા જવુ.
૫	વચ્ચે પુછવું "લોકો શુ શુ કરતા હોય ? વરસાદ પડવાની તૈયારી હોય ત્યારે કેવું વાતાવરણ હોય ? આકાશ અને ધરતી પર કેવુ કેવુ હોય ? વરસાદ ચાલુ હોય ત્યારે આ બધુ કેવુ થઈ જાય ? આકાશમાં, ધરતીમાં, લોકોમાં શુ – શુ ફેરફાર થાય ? બીજુ કઈ બદલાય ? ને વરસાદ પડી ગયા પછી આ બધામાં કેવા કેવા ફેરફાર આવે ?
૬	સૂચના "ચાલો, હવે બધા આખો બંધ કરો. શાંતિથી બેસો. એવુ માની લો, કે તમે એક મોટા હેલીકોપ્ટરમાં એકલા જ બેસીને ઉડવાનુ શરૂ કરો છો. ચોમાસાની ઋતુછે. છે. તમે એક ડુંગર ઉપરથી ઉડવાનું શરૂ કરો છો. નીચે નદી આવે છે, જંગલ આવે છે, બાગ આવે છે. પહેલા વરસાદ ચાલુ છે તે થોડીવાર પછી વરસાદ બંધ થાય છે. ધીમે ધીમે તમે ઉડો છો જે જુઓ છો : પહેલા નદી, નદીની આજુબાજુ જંગલ, જંગલ પછી ગામમાથી પસાર થતી નદી, ત્યાથી આગળ જઈને શહેરમાથી પસાર થતી નદી અને છેલ્લે દરિયામાં મળતી નદી. બરોબર જુઓ, તમને શુ – શુ દેખાય છે ? બધુ કેવુ લાગે છે ? (આવુ ૧૦-૧૨ મિનીટ કરાવવુ.)
૭	આહા ! ઉડી આવ્યા ? કેવુ લાગ્યુ ? શુ – શુ દેખાયુ ? બધાને થોડુક બોલવા દેવા (૫ મિનીટ)
૮	હવે તમારો આ અનુભવ લખી લો. મથાળુ આપજો, મારી મેઘલ ઉડાન (૧૫/૨૦/૩૦ મિનીટ રાખવી)
૯	તમે જે કઈ જોયુ, એની સરખામણી કરો તો ? જેમ કે હેલિકોપ્ટરમાથી ડુંગર એવો દેખાતો હતો જાણે ઘાસનો ગોળો ! વરસાદમાં નદી એવી દેખાતી હતી, જાણે તે ઉછળતી માછ્લીઓનું ઝુંડ ન હોય ! એમ. "

પ્રવુતિ – ૧૪

સારાંશ અને સ્વાધ્યાય

આજે તમે ખુબ સરસ અનુભવ લઈને મજાની નોંધ બનાવી. તમે હવે લેખક બની ગયા છો. હવે જે સરખામણીઓ કરી, એ સરખામણીઓને તમારા નિબંધમાં ઊમેરી લાવજો. પછી તમને ગમતુ હોય તો આપણા વર્ગમાં તમારૂ નિબંધ પ્રદર્શન ગોઠવીશુ. અને હા, જેવી આવડે તેવી સરખામણીઓ જાતે જ કરજો. જો કોઈનામાથી નકલ કરશો, તો તમારી અંદર બેઠેલો લેખક ગૂંગળાઈ જશે.

પ્રવૃતિઓ

૧	આ શબ્દો ઉપરથી વાક્યો બનાવો.				
૧)	રંગોળી, તલવાર	૧૧)	રસ્તો, કેમેરા, પેન		કમ્પ્યુટર, શાલ, પેંડા
૨)	કબાટ, ભાખરી	૧૨)	વાંદરો, રીક્ષા		ઘુવડ, બાળક, બ્રશ, દરિયો.
૩)	કાચ, ઊંઘ.	૧૩)	તાડ, ભેળ, દુકાન		રકાબી, સૂરજ, અગરબતી, ગુંદર
૪)	અરીસો, કમળ	૧૪)	ટી.વી., રંગ, પિસ્તોલ		મધ, અજગર, કારેલા
૫)	લાક્ડુ, મીઠાઈ	૧૫)	કાગળ, વડાપાંઉ, ટુવાલ		મહેંદી, ઉકરડો, તમાકુ, હથોડી.
૬)	ઉંદર, ફોટો	૧૬)	ખાટલો, પાણી, વિશાળ		હાર, છાણ, શ્વાસ, આંખ
૭)	ટ્રેઈન, સ્વેટર	૧૭)	સાહેબ, રોકેટ, પંખી		ઝાંઝર, ગુલાબી, જામફળ, કેરી
૮)	તીતીઘોડો, ગાજર	૧૮)	ગાય, ચોટલો, કેરી		છાપરું, માટી, આંગળી, બૂટ
૯)	વાઘ, ફુવો	૧૯)	મીઠું, નહેર, સ્લેટ		છાપું, કાર, ચુંબક, જવાળામુખી
૧૦)	વેલણ, ચશ્મા	૨૦)	આદુ, મેગેઝીન, તોરણ		રેડિયો, કાતર, મસાલો, જીપ
૨	વિવિધ પાંદડાઓમાથી વિવિધ આકુતિઓ બનાવો.				
૩	વર્ગમાં જુદી જુદી રીતે દાખલ થાઓ				
૪	વર્ગમાં એક જ પ્રકારના ફૂલને જુદી જુદી રીતે ગોઠવો.				
૫	તમારી કલ્પનાનો કંપાસબોકસ બનાવો. (તે માટેના આઈડીયા લખો)				
૬	તમારી કલ્પનાનું વહાન બનાવો. (તે માટેની આઈડીયા લખો)				
૭	તમારા ગમતા હીરો /. હીરોઈન માટે ખાસ ખૂરશી બનાવો.				
૮	૯ ટપકાંને વિવિધ રીતે જોડો.				

પ્રવૃતિઓ

૯	ગધેડામાં અને મરઘીમાં ફેરફારો સૂચવો.
૧૦	નવા માણસોમાં કયા કયા લક્ષણો મૂકશો ? યાદી બનાવો
૧૧	આપેલી વાર્તામાં પાત્રો, ઘટનાઓ બદલો.
૧૨	વાર્તામાં શબ્દો અને વાક્યો બદલીને તમારાં વાક્યો મૂકો.
૧૩	સુર્ય- ચંદ્રનો આકાર બદલો, તો કેવો આકાર રાખશો ? દોરો.
૧૪	કોરા કાગળ પર પેન્સિલ વડે આડા અવળા લીટા પાડો. તેને જુદી જુદી રીતે ભૂસો.
૧૫	ગ્લાસના વિવિધ, ૧૫ ઉપયોગો કહો. (એ મુજબ ઘાસ, કુંડુ, શાલ)
૧૬	આ સમસ્યાઓ વિવિધ રીતે ઉકેલો. ✓ તમે એક વાઘના પાંજરામાં ભૂલથી પૂરાઈ ગયા છો. વાઘ ઊંઘે છે– બહાર નીકળવા શુ-શુ કરશો ? ✓ પ્રવાસે જવા માટે તમારે ૫૦૦ રૂપિયા જોઈએ છે બચત નથી. કોઈ જાણિતી વ્યક્તિ, મિત્ર કે મા-બાપ પાસે માંગી શકાય તેમ નથી. તો એ પૈસા કેવી રીતે મેળવશો?

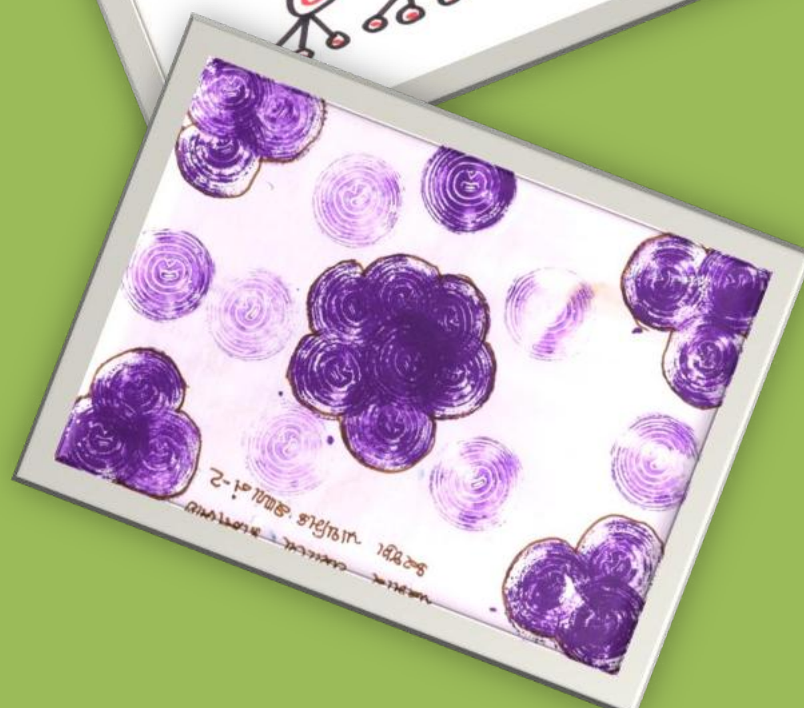

કોસ્મો ફાઉન્ડેશન

વેમારડી રોડ, ને.હા. નંબર -૮, નવી જીથરડી,

તા. કરજણ, જિ. વડોદરા – ૩૯૧૨૪૦, ગુજરાત, ભારત

ફોન નં. : +૯૧-૨૬૬૬-૨૩૧૭૬૨, ૨૩૨૯૬૦, ફેક્સ : +૯૧ – ૨૬૬૬ – ૨૩૨૯૬૧

E-mail : cosmo_foundation@yahoo.in, mamtabaxi.cosmofoundation@cosmofilms.com

રજિ. ઓફિસ : ૧૦૦૮, ડીએલએફ ટાવર-એ, જસોલા ડિસ્ટ્રીક્ટ સેન્ટર, ન્યુ દિલ્હી – ૧૧૦૦૨૫, ભારત

ફોન : +૯૧ – ૧૧ – ૪૯૪૯૪૯૪૯, ૪૯૪૯૪૯૦૧ ફેક્સ : +૯૧ – ૧૧ – ૪૯૪૯૪૯૫૦